

بسم الله الرحمن الرحيم

دانستن احکام شرعی یکی از مسائل ضروری و از جمله واجبات زندگی ما مسلمانان است به همین دلیل تصمیم گرفتیم در ادامه مطالب احکام شرعی مجموعه ی «احکام جامع روزه» مطابق با فتوای ده تن از مراجع عظام تقلید را تقدیم بینندگان وبلاگم بکنم.

قبل از مطالعه متن پرسش و پاسخ ها دانستن چند نکته ضروری است:

۱- برای درج این مطلب از نرم افزار «پرسش ها و پاسخ های دانشجویی» که توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی تهیه شده استفاده کردیم اما برای ویرایش متن این مجموعه وقت زیادی صرف شده لذا انتظار می رود دوستان سایبری حق کپی رایت را رعایت کنند.

۲- در این مجموعه به بیش از ۱۷۰ پرسش مبتلابه در ارتباط با احکام روزه پاسخ داده شده است.

۳- در تنظیم این متن، نظر حضرت امام خمینی - قدس سره - به عنوان اولین فتوا آمده و فتاوی دیگر مراجع بزرگوار - که نامشان به ترتیب حروف الفبایی در ذیل می آید - پس از آن ذکر گردیده است.

حضرت آیت الله حاج شیخ محمد تقی بهجت - حضرت آیت الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی - حضرت آیت الله حاج سید علی حسینی خامنه ای - حضرت آیت الله حاج سید علی حسینی سیستانی - حضرت آیت الله حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی - حضرت آیت الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی - حضرت آیت الله حاج شیخ حسین نوری همدانی - حضرت آیت الله حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی - حضرت آیت الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی.

۴- در این متن تنها به ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار اکتفا شده است، لذا از ساحت آن بزرگوارن پوزش می طلبیم و از درگاه خداوند متعال برای ایشان، دوام عزت و سلامتی مسألت داریم.

۵- این مجموعه را از کتاب «احکام روزه» تألیف محقق گرانقدر حجه الاسلام سید مجتبی حسینی - زید عزه - مطابق با جلد ۱۷ از مجموعه کتاب های پرسش ها و پاسخ های دانشجویی است اقتباس کردیم.

جایگاه روزه

فلسفه روزه

۱: درباره فواید و فلسفه روزه توضیح دهید؟

روزه دارای حکمت ها و فوایدی است. مهم ترین آنها عبارت است:

۱۰ روزه روح انسان را تلطیف، اراده او را قوی و غریزه هایش را تعدیل می کند و به آدمی در مسیر تقوا و پرهیزگاری کمک می کند. «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» [۱] ۲۰ روزه برای برقراری مساوات میان فقیر و غنی است تا مردم با چشیدن طعم گرسنگی، به یاد فقیران و محرومان بیفتند و حق آنان را ادا کنند. [۲] ۳۰ روزه آرام بخش دل ها است. «امام باقر علیه السلام می فرماید: «الصِّيَامُ وَالْحَجُّ تَسْكِينُ الْقُلُوبِ» [۳] ۴۰ روزه اثر بهداشتی و درمانی فراوان دارد و باعث سلامتی و تندرستی جسم می گردد. رسول خدا صلی الله علیه و آله «صُومُوا تَصِحُّوا»؛ «روزه بگیرید تا سالم شوید». الکسی سوفورین (دانشمند روسی) روزه داری را طریق درمان بسیاری از بیماری ها- از جمله کم خونی، ضعف روده ها، رماتیسم، نقرس، بیماری های چشم، مرض قند و بیماری های کلیه و کبد- می داند. [۴]

معنای رمضان

۲: رمضان به چه معنا است؟

«رمضان» در لغت از ماده «رمض» به معنای شدت گرما و تابش آفتاب بر سنگ و شن است. با توجه به اینکه ماه رمضان، ماه تحمل شداید و عطش و گرسنگی است، به این عنوان، نام گرفته است.

این ماه، نهمین ماه سال در تقویم هجری قمری و یگانه ماهی است که نامش در قرآن آمده و یکی از نام‌های خداوند است. از این رو در روایات، تصریح شده که کلمه «ماه» به «رمضان» اضافه گردد و به هیچ وجه، به تنهایی یاد نشود.

ماه رمضان بر همه ماه‌ها برتری دارد؛ زیرا تمامی کتاب‌های مهم آسمانی (مانند تورات، انجیل، زبور، صحف و قرآن) در این ماه نازل شده است.

شب قدر و شهادت حضرت علی علیه السلام در این ماه قرار گرفته و شاید به جهت همین ویژگی‌ها است که این ماه برای روزه گرفتن، انتخاب شده است. [۵]

معنای روزه

۳: صوم (روزه) در لغت و اصطلاح به چه معنا است؟

«صوم» (روزه)، در لغت به معنای امساک و خودداری از هر چیز است و در اصطلاح فقه عبارت است از:

«امساک و خودداری از موارد هشت‌گانه «خوردن و آشامیدن، نزدیکی، استمناء، دروغ بستن بر خدا و پیغمبر و جانشینان او، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، باقی ماندن بر جنابت، حیض و نفاس تا اذان صبح، اماله کردن با چیز روان و قی کردن.»- از هنگام اذان صبح تا اذان مغرب- به قصد انجام دادن فرمان خداوند».

پیشینه روزه

۴: پیشینه روزه به چه زمانی بر می‌گردد؟

شواهد فراوانی در تاریخ به چشم می‌خورد که روزه، در میان یهود و مسیحیت و اقوام و ملت‌های دیگر رایج بوده است. آنان به هنگام مواجهه با غم و اندوه و توبه و طلب خشنودی خداوند، روزه می‌گرفتند تا با این کار، در پیشگاه او اظهار عجز و تواضع نموده و به گناهان خود اعتراف کنند. از انجیل استفاده می‌شود که مسیح علیه السلام چهل شبانه روز، روزه داشته است. [۶] قرآن مجید به صراحت بیان می‌کند: این فریضه الهی، در امت‌های پیشین نیز واجب بوده است. [۷]

مراتب روزه

۵: علمای اخلاق روزه را به روزه عوام، روزه خواص و روزه خواص الخواص درجه بندی کرده‌اند، آیا این امر دلیل دینی دارد؟

آنچه علمای اخلاق فرموده‌اند، برگرفته از مجموع روایاتی است که در این زمینه وجود دارد.

امام باقر علیه السلام درباره روزه «عوام» می‌فرماید: «روزه دار هر کاری انجام دهد، برای روزه او زیانی ندارد؛ اگر از چهار کار خودداری کند: خوردن، آشامیدن، آمیزش با زنان و فرو رفتن در آب.» [۸]

امام صادق علیه السلام درباره روزه «خواص» می فرماید: «هرگاه روزه دار بودی، باید گوش و چشم تو در برابر کارهای حرام و همه اعضای تو در برابر کارهای زشت نیز روزه دار باشی».^[۹]

حضرت علی علیه السلام درباره روزه «خواص الخواص» می فرماید: «روزه قلب و خودداری از فکر گناه، برتر از روزه شکم و خودداری از خوراک است».^[۱۰]

روزه های واجب

۶- روزه های واجب کدام است؟

روزه های واجب عبارت است از:

۱- روزه ماه رمضان، ۲- روزه کفاره، ۳- روزه قضا، ۴- روزه نذر و عهد و یمن، ۵- روزه استیجاری، ۶- روزه روز سوم اعتکاف، ۷- روزه جایگزین قربانی در حج تمتع.^[۱۱]

روزه های حرام

۷- روزه های حرام کدام است؟

روزه های حرام (روزه هایی که نباید گرفت)، عبارت است از: ۱- روزه عید قربان، ۲- روزه عید فطر، ۳- روزه ایام تشریق برای کسی که در منا است، ۴- روزه یوم الشک (روزی که نمی داند آخر شعبان است یا اول رمضان) به نیت ماه رمضان، ۵- روزه سکوت، ۶- روزه وصال (شب را نیز تا سحر روزه بگیرد)، ۷- روزه مستحبی زن در جایی که با حق شوهر منافات داشته باشد، ۸- روزه مستحبی فرزند در جایی که باعث آزار و اذیت پدر و مادر گردد، ۹- روزه مریض و هر کس که روزه برای او ضرر دارد، ۱۰- روزه مسافر، به جز مواردی که استثنا شده است.^[۱۲]

۸- روزه های مستحبی کدام است؟

روزه تمام روزهای سال - غیر از روزه های حرام و مکروه - مستحب است؛ ولی برای برخی از روزها، بیشتر سفارش شده که عبارت است از: ۱- پنجشنبه اول و پنجشنبه آخر هر ماه، ۲- چهارشنبه اول که بعد از روز دهم ماه است، ۳- سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم هر ماه، ۴- تمام ماه رجب و شعبان یا بعضی از این دو ماه، ۵- روز عید نوروز، ۶- روز بیست و پنجم و بیست و نهم ذی قعدة، ۷- روز اول تا روز نهم ذی حجه، ۸- عید سعید غدیر (هیجدهم ذی حجه)، ۹- روز اول و سوم محرم ۱۰- میلاد مسعود پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله، (هفدهم ربیع الاول)، ۱۱- روز مبعث حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله، (بیست و هفتم رجب).^[۱۳]

روزه های مکروه

۹- روزه های مکروه کدام است؟

روزه های مکروه عبارت است از: ۱- روزه روز عاشورا، ۲- روزه روز عرفه برای کسی که او را از خواندن دعا باز دارد، ۳- روزه مستحبی میهمان بدون اجازه میزبان، ۴- روزه مستحبی فرزند بدون اجازه پدر و مادر.^[۱۴]

عفو شدگان روزه

۱۰- بر چه کسانی روزه واجب نیست؟

همه مراجع: بر چند دسته روزه واجب نیست: ۱، پیرمرد و پیرزنی که گرفتن روزه برای آنان مشقت دارد، ۲، زن بارداری که گرفتن روزه برای حمل یا خودش ضرر دارد، ۳، زن شیر دهی که گرفتن روزه، برای بچه یا خودش ضرر دارد، ۴، بیماری که گرفتن روزه برای او ضرر دارد، ۵، کسی که بیماری دارد که زیاد تشنه می‌شود و نمی‌تواند تشنگی را تحمل کند، ۶، کسی که به سن بلوغ نرسیده است، ۷، زنی که خون حیض و نفاس می‌بیند، ۸، کسی که به مسافرت می‌رود و در جایی قصد اقامت ده روز نمی‌کند، ۹، کسی که به جهت ضعف بنیه، گرفتن روزه برای او مشقت فراوان دارد و غیرقابل تحمل است، ۱۰، کسی که بی‌هوش است و یا در کما به سر می‌برد، ۱۱، دیوانگان. [۱۵]

نیت روزه

۱۱: نیت روزه چگونه است؟

همه مراجع: نیت «روزه» یعنی، شخص تصمیم داشته باشد برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغرب، کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام ندهد و لازم نیست آن را از قلب خود بگذراند و یا بر زبان جاری کند. [۱۶]

۱۲: ابتدا و انتهای نیت روزه به طور عادی چه زمانی است؟

همه مراجع: نیت برای روزه ماه رمضان و نذر معین، از اول شب تا اذان صبح و برای روزه غیر معین (مانند روزه قضا و نذر مطلق)، از اول شب تا ظهر روز بعد است. نیت روزه مستحبی، از اول شب شروع شده و تمام روز - تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد - ادامه دارد. [۱۷]

تبصره. تعریف مغرب در پرسش‌های آینده در عنوان «وقت افطار» بیان شده است.

۱۳: شب، قصد گرفتن روزه داشتیم، اما سحر بیدار نشدم تا نیت کنم. نزدیک آفتاب از خواب بیدار شدم، آیا روزه ام صحیح است؟

همه مراجع: اگر آنچه روزه را باطل می‌کند، انجام نداده‌اید، روزه صحیح است. [۱۸]

نیت آخر شعبان

۱۴: نمی‌دانم فردا اول ماه رمضان است یا آخر شعبان، آیا گرفتن روزه واجب است؟ به چه نیت روزه بگیرم؟

همه مراجع: خیر، گرفتن روزه آن روز واجب نیست؛ ولی اگر بخواهید روزه بگیرید، نمی‌توانید به نیت ماه رمضان بگیرید؛ بلکه باید به نیت ماه شعبان یا روزه قضا - اگر به ذمه دارید - و مانند آن روزه بگیرید و چنانچه بعد معلوم شود، ماه رمضان بوده، از رمضان محسوب می‌شود و اگر در اثنای روز بفهمید، باید فوری نیت خود را به روزه ماه رمضان برگردانید. [۱۹]

نیت ماه رمضان

۱۵: در ماه رمضان باید برای هر روز نیت کرد، یا اینکه یک نیت در اول ماه کافی است؟

همه مراجع: اگر شب اول ماه رمضان نیت کند که یک ماه را روزه بگیرد، کافی است؛ ولی بهتر است (احتیاط مستحب) در هر شب ماه رمضان، برای روزه فردای آن نیز، نیت کند. [۲۰]

فراموشی نیت روزه

۱۶: اگر شب اول ماه رمضان، نیت روزه را فراموش کند و پیش از ظهر یادش بیاید، تکلیف روزه او چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه اش صحیح است و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه او باطل است؛ ولی [به احترام ماه رمضان] باید تا اذان مغرب، از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری و بعد از ماه رمضان، آن روز را قضا کند. [۲۱]

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب بعد از ماه رمضان نیز قضا نماید و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه اش باطل است؛ ولی [به احترام ماه رمضان] باید تا اذان مغرب از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری و بعد از ماه رمضان آن روز را قضا کند. [۲۲]

وقت سحری

۱۷: کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع: ملاک امساک برای روزه، طلوع فجر صادق است. پس اگر با شروع اذان، اطمینان به طلوع فجر پیدا کند، نباید چیزی بخورد و اگر لقمه ای در دهان دارد، نباید فرو برد. اما اگر اطمینان به دخول وقت ندارد، می تواند چیزی بخورد. [۲۳]

۱۸: اگر شخصی با اعتقاد به اینکه هنوز اذان صبح را نگفته اند، مشغول سحری شود، سپس متوجه گردد که وقت اذان صبح گذشته است؛ حکم روزه او چیست؟

همه مراجع (به جز بهجت): اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، روزه اش باطل است و باید قضا کند. [۲۴]

آیه الله بهجت: اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید قضا کند. [۲۵]
تبصره: فرد یاد شده با وجود اینکه روزه اش باطل شده، حق ندارد افطار کند؛ بلکه باید تا شب از مفطرات امساک نماید.

شب های مهتابی

۱۹: خواندن نماز صبح، در لیالی مقمره (شب هایی که سحر مهتاب است) چگونه است؟

همه مراجع (به جز امام): تفاوتی بین شب های مهتابی و غیرمهتابی نیست و ملاک، یقین به طلوع فجر و دخول وقت نماز است. [۲۶]

امام: در شب های مهتابی برای نماز صبح، باید مدتی صبر کنند تا روشنایی طلوع فجر احراز شود. [۲۷]

وقت افطار

۲۰: وقت افطار کردن روزه چه زمانی است؟

آیات عظام امام، خامنه ای، فاضل، صافی و نوری: وقت افطار روزه مغرب است.

مغرب زمانی است که قرص خورشید در افق پنهان شود و بعد از مدتی سرخی طرف مشرق از بالای سر انسان بگذرد. [۲۸]

آیه الله بهجت: وقت افطار روزه مغرب است. مغرب زمانی است که قرص خورشید در افق پنهان شود؛ ولی احتیاط مستحب آن است که مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بین برود. [۲۹]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم و وحید: وقت افطار روزه مغرب است.

مغرب زمانی است که قرص خورشید در افق پنهان شود و بنا بر احتیاط واجب باید مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بالای سر انسان بگذرد. [۳۰]

تبصره: براساس دیدگاه مشهور فقیهان بین غروب و مغرب تفاوت است.

غروب عبارت است از پنهان شدن قرص خورشید در افق. مغرب عبارت است از زمانی که سرخی طرف مشرق که بعد از غروب خورشید پیدا می شود، از بین برود.

فاصله زمانی بین غروب خورشید و مغرب به اختلاف فصل های سال تفاوت می کند؛ (تقریباً بین پانزده تا بیست دقیقه می باشد).

۲۱- آیا با شروع اذان مغرب رادیو و تلویزیون، افطار روزه جایز است؟

همه مراجع (به جز بهجت): اگر یقین دارید با اذان رادیو و تلویزیون، وقت داخل شده، اشکال ندارد. [۳۱]

آیه الله بهجت: به محض اینکه قرص خورشید در افق پنهان شود، افطار روزه جایز است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بین برود. [۳۲]

تبصره. طبق فتوای حضرت آیه الله بهجت افطار کردن روزه کمی پیش از اذان رادیو و تلویزیون نیز جایز است؛ زیرا اذان این رسانه مدتی (نزدیک بیست دقیقه) بعد از غروب خورشید است.

نماز هنگام افطار

۲۲: هنگام اذان مغرب، افطار کردن بهتر است، یا خواندن نماز مغرب و عشاء؟

همه مراجع: خواندن نماز مغرب و عشاء بهتر است؛ ولی اگر کسی منتظر او است یا بسیار گرسنه است که نمی تواند نماز را با حضور قلب بخواند، افطار کردن بهتر است. [۳۳]

روزه در سفر

مسافرت در رمضان

۲۳: آیا می شود در ماه رمضان، برای فرار از روزه مسافرت کرد؟

همه مراجع (به جز سیستانی و مکارم): مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی این امر تا قبل از روز بیست و سوم مکروه است. [۳۴]

آیات عظام سیستانی و مکارم: مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی مکروه است. [۳۵]

مسافرت قبل از ظهر

۲۴: کسی که پیش از ظهر تصمیم به مسافرت دارد، تکلیف روزه او چه می شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی و سیستانی): اگر پیش از ظهر مسافرت کند، روزه اش باطل است؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخص برسد، نمی تواند روزه را بخورد. [۳۶]

آیه الله تبریزی: اگر از سر شب تصمیم بر سفر داشته و پیش از ظهر مسافرت کند، روزه اش باطل است؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخص برسد، نمی تواند روزه را بخورد و اگر پیش از ظهر تصمیم بر مسافرت گرفته، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد. [۳۷]

آیه الله سیستانی: اگر پیش از ظهر مسافرت کند، بنابر احتیاط واجب باید روزه اش را افطار کند؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخص برسد، نمی تواند روزه را بخورد. [۳۸]

قضای روزه مسافر

۲۵: کسی که در ماه رمضان مسافرت کرده، آیا علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد؟

همه مراجع: خیر، تنها قضای روزه ها واجب است و کفاره ندارد؛ ولی اگر قضای روزه ها را تا ماه رمضان سال بعد به تأخیر اندازد، به جهت تأخیر، باید برای هر روز، یک مد طعام کفاره بدهد. [۳۹]

روزه در سفر

۲۶: آیا گرفتن روزه های قضا، در سفر صحیح است؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست. [۴۰]

نذر روزه

۲۷: کسی که در ماه رمضان در سفر است، آیا می تواند نذر کند روزه بگیرد؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست. [۴۱]

۲۸: به بارگاه حضرت سید الشهداء علیه السلام مشرف شدم، آیا در آنجا می توانم نذر روزه کنم و روزه بگیرم؟

آیات عظام امام، تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید: در مسافرت، نذر روزه جایز نیست. [۴۲]

آیات عظام بهجت، خامنه ای و سیستانی: آری، در مسافرت نذر روزه جایز و صحیح است. [۴۳]

آیه الله مکارم: در مسافرت نذر روزه اشکال دارد و اگر نذر کرد، احتیاط واجب آن است که به نذر خود عمل کند. [۴۴]

۲۹: آیا می توانیم پیش از سفر در وطن خود، نذر کنیم که در سفر روزه مستحبی بگیریم؟

همه مراجع (به جز مکارم): آری، این نذر صحیح است. [۴۵]

آیه الله مکارم: اگر روزه را معین نکنند، نمی تواند در سفر روزه بگیرد. [۴۶]

نذر روزه در وطن

۳۰: آیا می توانیم در وطن نذر کنیم که روزه ماه رمضان و یا قضای آن را در سفر، به جا آوریم؟

همه مراجع: خیر، این نذر صحیح نیست. [۴۷]

۳۱ اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می مانند، تکلیف نماز و روزه شان چیست؟

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد- به طوری که نزد عرف «سفر» کار آنان شمرده شود- نماز ایشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است.

تبصره:

۱۰ آیه الله صافی مدت لازم برای صدق شغل سفر را حداقل چهار ماه رفت و آمد می داند.

تبصره ۲ (سفر اول). تمامی دانشجویان و اساتید مذکور، هرگاه بیش از ده روز در وطن خود بمانند، در اولین مسافرت به محل درس و تدریس، باید نماز را شکسته بخوانند و روزه نگیرند. اما پس از یک رفت و برگشت میان وطن و محل تحصیل، به وظیفه خود، مانند کثیرالسفر عمل کنند و نماز را کامل بخوانند و روزه را بگیرند.

تبصره ۳۰ به فتوای آیه الله بهجت، سفر اول با طی مسیر هشت فرسخ، تحقق می یابد.

از این رو اگر فاصله محل درس و تدریس از وطن، بیش از هشت فرسخ باشد، در همان اولین مسافرت نیز نمازشان در محل تحصیل، کامل و روزه صحیح است.

آیه الله تبریزی: دانشجو اگر در مدت کمتر از ده روز، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند، باید احتیاط کند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخواند و اگر روزه گرفت، صحیح است و قضا ندارد. استاد اگر هر هفته، برای تدریس، به حد مسافت شرعی مسافرت می کند- چنانچه مدت تدریس، دو ماه یا زیادتر باشد- باید نماز را تمام بخواند و روزه بگیرد.

تبصره: با توجه به اینکه آیه الله تبریزی در این مسئله احتیاط واجب دارند، مقلدان ایشان می توانند در این مسئله به فتوای مرجع تقلید مساوی و یا اعلم بعدی رجوع کنند و نمازشان را تمام بخوانند و روزه بگیرند.

آیه الله سیستانی: ۱۰ اگر زمان تحصیل و تدریس اساتید و دانشجویان، حداقل دو سال ادامه دارد و در آنجا مستقر می شوند [اگر چه در هفته دو شبانه روز کامل باشند؛ به نحوی که به آنان مسافر گفته نشود]؛ آنجا در حکم وطن است و باید نمازشان را در محل تحصیل، تمام بخوانند و روزه را بگیرند. ۲۰ اگر اساتید و دانشجویان در هفته، حداقل سه روز بیش از مسافت شرعی رفت و آمد کنند و یا در سفر باشند و این برنامه برای مدتی (به طور مثال شش ماه در یک سال و یا حداقل سه ماه در چند سال تحصیلی) ادامه یابد؛ کثیرالسفر محسوب می شوند و نماز ایشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است.

تبصره ۱: در هر دو صورت اگر در ماه اول، قصد اقامت ده روز نکنند، باید احتیاط نمایند؛ یعنی، نمازشان را هم تمام و هم شکسته بخوانند و روزه را هم بگیرند و هم قضا نمایند.

تبصره ۲: با توجه به اینکه آیه الله سیستانی، رجوع به مرجع تقلید مساوی را جایز می داند، مقلدان ایشان می توانند در این مسئله به مرجع مساوی دیگر، مراجعه کنند که نماز را کامل و روزه را صحیح می داند.

آیه الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه ایشان صحیح است؛ اما دیگر دانشجویان، نمازشان شکسته و روزه آنها صحیح نیست.

تبصره: با توجه به اینکه آیه الله خامنه‌ای در مسئله رجوع به مرجع مساوی، احتیاط واجب دارند که رجوع جایز نیست، دانشجویان می‌توانند در این مسئله به مرجع تقلید مساوی دیگر، مراجعه کنند؛ [به شرط اینکه مرجع تقلید جدید] رجوع به مرجع مساوی را جایز دانسته باشد و نماز دانشجوی مسافر را تمام و روزه او را صحیح بداند (مانند آیه الله بهجت).

آیه الله مکارم: ۱۰ اساتید و دانشجویان اگر برای مدت قابل ملاحظه‌ای - مثلاً یک سال یا بیشتر - در محل تحصیل یا تدریس بمانند، آن محل در حکم وطن است و نماز و روزه در آنجا، تمام می‌باشد و مانند ده روز پی در پی در آنجا شرط نیست. ۲: کسانی که همه روزه، یا حداقل سه روز در هفته، به محل تحصیل یا تدریس می‌روند؛ یعنی، صبح به محل تحصیل یا تدریس می‌روند و عصر باز می‌گردند و این کار مدتی ادامه می‌یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نماز و روزه ایشان در آن محل و به هنگام رفت و برگشت، تمام است.

آیه الله وحید: اگر در هفته حداقل چهار روز بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند و این کار برای مدت یک سال یا بیشتر ادامه داشته باشد، او کثیرالسفر است و نماز در آنجا تمام و روزه صحیح است و اگر رفت و آمد سه روز باشد، در این مورد نیز باید احتیاط کند. [۴۸]

۳۲: اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه شان چیست؟

همه مراجع: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است. [۴۹]

تبصره: در صورتی که از ابتدا به طور جدّ، قصد ماندن ده روز داشته باشند و بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی، به دلیلی تصمیم بر بازگشت به وطن بگیرند؛ نماز و روزه آنها در محل تحصیل کامل خواهد بود.

۳۳: دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (۵/۲۲ کیلومتر) است، حکم نماز و روزه شان چگونه است؟

امام: اگر در مدت ده روز، تنها یک مرتبه و به اندازه دو ساعت، از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت شکسته است و روزه صحیح نیست. [۵۰]

آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل، صافی، مکارم، نوری و وحید: در فرض یاد شده، نماز تمام و روزه صحیح است. [۵۱]

آیه‌الله تبریزی: بنابر احتیاط واجب، باید نماز را بین شکسته و تمام جمع کنند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. [۵۲]

آیه الله خامنه‌ای: اگر در مدت ده روز، به اندازه یک تا دو ساعت در روز - یا چند روز که مجموع آن به مقدار یک سوم روز یا یک سوم شب باشد - از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [۵۳]

۳۴: اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟

همه مراجع (به جز سیستانی): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [۵۴]

آیه الله سیستانی: نماز تمام و روزه صحیح است. [۵۵]

۳۵: حکم نماز و روزه اساتیدی که یک یا چند روز در هفته، به محل تدریس (که فاصله آن با وطن بیش از مسافت شرعی است)، رفت و آمد دارند؛ در دو صورت زیر در محل تدریس و بین راه چگونه است؟

الف: محل تدریس یک شهر است. ب: محل تدریس شهرهای مختلف است.

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [۵۶]

آیات عظام بهجت، خامنه ای، فاضل و نوری: اگر رفت و آمد حداقل تا مدتی ادامه داشته باشد- که عرف این کار را شغل او بدانند- نماز تمام و روزه صحیح است. [۵۷]

آیه الله تبریزی: اگر در هفته حداقل یک بار برای تدریس، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد می کنند، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر رفت و آمدشان در مدت هشت یا نه روز، یک بار انجام می گیرد، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. [۵۸]

آیه الله سیستانی: اگر در ماه، ده روز یا بیشتر در سفر باشند و این امر در مدت یک سال، شش ماه و در مدت بیش از یک سال، تا سه ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر در ماه نه یا هشت روز در سفر باشند، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند. [۵۹]

آیه الله صافی: اگر رفت و آمد حداقل برای مدت چهار ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. [۶۰]

آیه الله وحید: اگر چهار روز در هفته را به محل تدریس رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه شان صحیح است. اگر سه روز در سفر باشند، بنابر احتیاط بین نماز شکسته و تمام جمع کنند و بنابر احتیاط روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند و اگر کمتر از سه روز باشد، نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [۶۱]

محل تحصیل

۳۶: آیا محل تحصیل، در حکم وطن محسوب می شود؟

همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم و وحید): خیر، در حکم وطن محسوب نمی شود. [۶۲]

آیه الله سیستانی: اگر برای مدت دو سال یا بیشتر، دو روز در هفته کاملاً می ماند؛ آنجا در حکم وطن است. [۶۳]

آیه الله مکارم: اگر برای مدت یک سال یا بیشتر، سه روز در هفته کاملاً می ماند؛ آنجا در حکم وطن است. [۶۴]

آیه الله وحید: اگر برای مدت یک سال یا بیشتر، چهار روز در هفته در سفر باشد؛ آنجا در حکم وطن است. [۶۵]

سفر اول

۳۷: حکم نماز و روزه دانشجوی مسافر، در سفر اول چگونه است؟

آیات عظام امام و خامنه ای: در همه سفرها شکسته است.

آیه الله بهجت: اگر در سفر اول، فاصله آن از مسافت هشت فرسخ بیشتر باشد، باید نماز را تمام بخواند و اگر کمتر از این مقدار باشد، باید شکسته بخواند.

آیه الله تبریزی: باید احتیاط کند؛ یعنی، نماز را شکسته و تمام بخواند و اگر روزه گرفت، صحیح است و قضا ندارد. [۶۶]

آیه الله سیستانی: باید در ماه اول احتیاط کند؛ یعنی، نماز را شکسته و تمام بخواند و اگر روزه گرفت، آن را قضا کند. [۶۷]

آیات عظام فاضل، نوری و صافی: باید نماز را شکسته بخواند و روزه صحیح نیست. [۶۸]

آیه الله مکارم: باید در چند سفر اول احتیاط کند؛ یعنی، نماز را شکسته و تمام بخواند و اگر روزه گرفت، آن را قضا کند. [۶۹]

آیه الله وحید: در ماه اول و دوم باید احتیاط کند؛ یعنی، نماز را شکسته و تمام بخواند و اگر روزه گرفت، آن را قضا کند. [۷۰]

مسافت شرعی

۳۸: مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: مسافت شرعی تقریباً ۵/۲۲ کیلومتر است. [۷۱]

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: مسافت شرعی تقریباً ۲۲ کیلومتر است. [۷۲]

آیه الله مکارم: مسافت شرعی تقریباً ۵/۲۱ کیلومتر است.

مبطلات روزه

خوردن و آشامیدن

۳۹: آیا چشیدن غذا، روزه را باطل می کند؟

همه مراجع: اگر آن را فرو نبرد، اشکال ندارد. [۷۳]

خون لثه

۴۰: به جهت بیماری مربوط به لثه، در روز چندین بار از آن خون می آید؛ ولی گاهی بدون توجه فرو می رود، آیا روزه باطل می شود؟

همه مراجع: اگر بدون توجه و اختیار فرو داده شود، روزه صحیح است. [۷۴]

۴۱: گاهی از لثه هایم خون بیرون می آید و با آب دهان مخلوط می گردد؛ آیا اگر آن را فرو ببرم، روزه باطل می شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و نوری): اگر خون لثه در آب دهان مستهلک شود، فرو بردن آن روزه را باطل نمی کند. [۷۵]

آیات عظام تبریزی و صافی: اگر خون لثه در آب دهان مستهلک شود، بنا بر احتیاط واجب فرو نبرد و بیرون بریزد. [۷۶]

آیه الله نوری: فرو بردن آن جایز نیست؛ هرچند در آب دهان مستهلک شود. [۷۷]

غذای لای دندان

۴۲: کسی که می داند یا احتمال می دهد، در روز غذای باقی مانده در لای دندان فرو برده می شود، آیا لازم است هنگام سحر خلال یا مسواک کند؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می رود، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و چیزی از آن فرو رود، روزه اش باطل می شود و اگر فرو نرود، بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا آورد. [۷۸]

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی و فاضل: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می رود، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد، روزه اش باطل می شود (هر چند چیزی از آن فرو نرود). [۷۹]

آیه الله مکارم: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می رود، بنا بر احتیاط واجب، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و غذا فرو رود، روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید. [۸۰]

آیه الله وحید: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر مطمئن باشد در روز چیزی از آن فرو می رود، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و چیزی از آن فرو رود، روزه اش باطل می شود. [۸۱]

خوردن سهوی

۴۳: اگر شخص روزه دار در اثر فراموشی چیزی بخورد، آیا تذکر دادن به او واجب است؟

همه مراجع: خیر، تذکر دادن به او واجب نیست. [۸۲]

غرغره کردن

۴۴: حکم غرغره کردن برای روزه دار چیست؟

همه مراجع: اگر هنگام غرغره کردن، آب از حلق به پایین برود، روزه باطل می شود. [۸۳]

جویدن آدامس

۴۵: جویدن آدامس و مکیدن کندر برای روزه دار چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اشکال دارد. [۸۴]

فرو بردن اخلاط

۴۶: آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می کند؟

همه مراجع (به جز بهجت و سیستانی): فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. [۸۵]

آیه الله بهجت: فرو بردن خلط - اگر در حال غیر روزه امر عادی باشد و به فضای دهان نیز نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. [۸۶]

آیه الله سیستانی: فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط مستحب آن است که فرو نبرد. [۸۷]

تبصره: مرز فضای دهان و حلق، مخرج حرف (خ) می باشد.

روزه دار و دندان پزشکی

۴۷: پرکردن دندان در ماه رمضان، چگونه است؟

همه مراجع: پر کردن یا جرم گیری و کشیدن دندان در ماه رمضان، برای پزشکان جایز است و برای شخص روزه دار زمانی جایز است که مطمئن باشد، خون یا آبی که به وسیله دستگاه وارد فضای دهان می شود، فرو نخواهد رفت. [۸۸]

مسواک کردن

۴۸: آیا مسواک کردن با خمیر دندان، در حال روزه اشکال دارد؟

همه مراجع: خیر، اشکال ندارد؛ ولی باید از فرو رفتن آب دهان جلوگیری شود. [۸۹]

نخ دندان

۴۹: حکم استفاده از نخ دندان - که فلوراید و طعم نعنای دارد - در حال روزه چیست؟

همه مراجع: اگر آب دهان را فرو نبرد، اشکال ندارد. [۹۰]

داروی چشمی

۵۰: آیا ریختن دارو به چشم (مانند قطره چشمی)، روزه را باطل می کند؟

همه مراجع: اگر دارو به حلق نرسد و یا به حلق برسد ولی فرو نبرد، روزه اش باطل نمی شود. [۹۱]

تبصره: به طور کلی ریختن دارو به چشم در صورتی که مزه یا بوی آن به حلق برسد، کراهت دارد.

تزریق آمپول

۵۱: حکم تزریق آمپول در حال روزه ماه رمضان چیست؟

آیات عظام امام، بهجت و خامنه‌ای: اگر آمپول جنبه غذایی و تقویتی دارد، بنا بر احتیاط واجب، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی دارد و یا عضو را بی حس می کند، تزریق آن اشکال ندارد. [۹۲]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، نوری و وحید: تزریق آمپول، روزه را باطل نمی کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن. [۹۳]

آیه الله فاضل: اگر آمپول جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی دارد و یا عضو را بی حس می کند، تزریق آن اشکال ندارد. [۹۴]

آیه الله مکارم: تمام انواع آمپول های دارویی یا تقویتی که به صورت عضلانی تزریق می شوند برای افراد روزه دار اشکال ندارد ولی تزریق آمپول های وریدی جایز نیست. [۹۵]

تزریق سرم

۵۲: حکم تزریق سرم در حال روزه ماه رمضان چیست؟

آیات عظام امام، تبریزی، خامنه ای و وحید: بنابر احتیاط واجب، باید از تزریق سرم خودداری کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن. [۹۶]

آیه الله بهجت: تزریق سرم روزه را باطل می کند. [۹۷]

آیات عظام سیستانی، صافی و نوری: تزریق سرم روزه را باطل نمی کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن. [۹۸]

آیه الله فاضل: اگر سرم جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی و مانند آن داشته باشد، تزریق آن اشکال ندارد. [۹۹]

آیه الله مکارم: تزریق سرم های وریدی برای روزه دار جایز نیست. [۱۰۰]

اهدای خون

۵۳: اهدای خون از سوی فرد روزه دار، چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر باعث ضعف شود، خون گرفتن مکروه است. [۱۰۱]

دود وسیله نقلیه

۵۴: گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه، قرار می گیرد و دود آن به حلق او می رسد؛ آیا روزه اش باطل می شود؟

همه مراجع: اگر با این اعتقاد که دود غلیظ به حلقش نمی رسد، در کنار وسیله نقلیه بایستد و به طور اتفاقی دود به حلق او برسد، روزه اش صحیح است. [۱۰۲]

دود و بخار

۵۵: تنفس بخار آب در حمام، برای روزه دار چه حکمی دارد؟

همه مراجع: بخار آب حمام، روزه را باطل نمی کند [مگر آنکه در فضای دهان به صورت آب در آید]. [۱۰۳]

دستگاه بخور

۵۶: آیا استفاده از دستگاه بخور، جهت معالجه روزه را باطل می کند؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: صرف بخار غلیظ روزه را باطل نمی کند [مگر آنکه در فضای دهان به صورت آب در آید]. [۱۰۴]

آیه الله بهجت: اگر به صورت بخار غلیظ باشد، باید آن را به حلق نرساند و اگر بخارها در فضای دهان به صورت آب جمع شود، نباید فرو دهد. [۱۰۵]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم و وحید: اگر به صورت بخار غلیظ باشد بنا بر احتیاط واجب باید آن را به حلق نرساند. [۱۰۶]

تبصره: طبق فتوای همه مراجع تقلید، اگر بخارها در فضای دهان به صورت آب جمع شود، نباید فرو دهد.

کشیدن سیگار

۵۷: حکم کشیدن سیگار و تنباکو در حال روزه چیست؟

همه مراجع: احتیاط واجب آن است که روزه دار، از دود سیگار و تنباکو خودداری کند. [۱۰۷]

تهوع روزه دار

۵۸: اگر روزه دار به جهت حالت تهوع، قی کند؛ روزه اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر بی اختیار باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر از روی عمد باشد، روزه را باطل می کند. [۱۰۸]

عطر و شامپو

۵۹: آیا استفاده از، شامپو، کرم ویتامینه و رژلب در ماه مبارک رمضان مجاز است؟

همه مراجع: هیچ یک از موارد ذکر شده، روزه را باطل نمی کند؛ مگر آنکه رژلب، وارد دهان شده و فرو داده شود. [۱۰۹]

۶۰: استعمال عطر برای روزه دار، در ماه رمضان چه حکمی دارد؟

همه مراجع: استعمال عطر برای روزه دار مستحب است؛ ولی بو کردن گیاهان معطر مکروه است. [۱۱۰]

فرو بردن سر در آب

۶۱: شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟

همه مراجع: شستن سر زیر شیر آب روزه را باطل نمی کند. [۱۱۱]

۶۲: آیا شنا کردن و فرو بردن سر زیر آب روزه را باطل می کند؟

همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و وحید): صرف شنا کردن روزه را باطل نمی کند ولی فرو بردن سر زیر آب، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می سازد. [۱۱۲]

آیات عظام بهجت و وحید: صرف شنا کردن روزه را باطل نمی کند ولی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل می سازد. [۱۱۳]

آیه الله سیستانی: به طور کلی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل نمی سازد؛ ولی کراهت شدید دارد. [۱۱۴]

روزه غواصان

۶۳: اگر کسی با به سر گذاشتن کلاه مخصوص (مانند غواص ها) در آب فرو رود، روزه اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز سیستانی): اگر سر در محفظه ای قرار گیرد، روزه اش باطل نمی شود. [۱۱۵]

آیه الله سیستانی: به طور کلی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل نمی سازد. [۱۱۶]

جنابت

۶۴: کسی که شب ماه رمضان جنب شده و می داند که اگر بخوابد، بعد از اذان صبح بیدار می شود، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم): این شخص باید پیش از خواب غسل کند و اگر بدون غسل بخوابد و بعد از اذان صبح بیدار شود، روزه اش باطل است و باید علاوه بر قضای آن، کفاره هم بدهد. [۱۱۷]

آیه الله مکارم: اگر بدون غسل بخوابد و بعد از اذان صبح بیدار شود، روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب، بعد از ماه رمضان، آن را قضا کند و کفاره هم بدهد. [۱۱۸]

۶۵: در ماه رمضان بعد از اذان صبح، با حالت احتلام بیدار شدم؛ ولی می دانم پیش از اذان محتلم شده ام، تکلیفم چیست؟

همه مراجع: روزه صحیح است. [۱۱۹]

جنابت قبل اذان

۶۶: شخص جنب که در ماه رمضان قبل از اذان صبح، به آب دسترسی ندارد، وظیفه اش چیست؟

همه مراجع: اگر تا پیش از اذان صبح به آب دسترسی ندارد، تیمم بدل از غسل کند و روزه او صحیح است. بعد از اذان در صورت دسترسی به آب، برای نماز صبح غسل کند و در غیر این صورت، با همان تیمم نماز صبح خود را بخواند. [۱۲۰]

۶۷: شخصی در ماه رمضان پیش از اذان صبح محتلم شده و اگر بخواهد غسل کند، وقت برای خوردن سحری باقی نمی ماند؛ تکلیف او چیست؟

همه مراجع: اگر می تواند بدون خوردن سحری روزه بگیرد، باید غسل کند و اگر بدون آن نمی تواند روزه بگیرد و خوف ضرر دارد، سحری بخورد و پیش از اذان تیمم کند. [۱۲۱]

۶۸: کسی که در تنگی وقت، قبل از اذان صبح در شب های ماه رمضان، به جهت جنابت تیمم کند؛ آیا می تواند با آن نماز بخواند، یا باید غسل به جا آورد؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز صبح غسل به جا آورد. [۱۲۲]

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل و وحید: باید برای نماز صبح، غسل به جا آورد. [۱۲۳]

آیه الله مکارم: اگر تیمم و عذرش باقی است، با همان تیمم می تواند نماز صبح بخواند. [۱۲۴]

۶۹: اگر در ماه رمضان، با اعتقاد به اینکه برای غسل جنابت وقت دارد، مشغول به غسل شود و وسط غسل بفهمد مقداری از غسل با اذان صبح همراه شده است، حکم روزه او چیست؟

همه مراجع: روزه او صحیح است. [۱۲۵]

۷۰: کسی که پیش از اذان صبح، با حالت احتلام از خواب بیدار می شود، آیا می تواند تا نزدیک اذان، غسل نکند و تیمم کند؟

باید پیش از اذان صبح، تیمم کند و روزه او صحیح است. [۱۲۶]

احتلام روزه دار

۷۱: جوانی که عادتش این است که اگر در روز بخوابد، محتلم می شود؛ آیا در ماه رمضان می تواند در روز بخوابد؟

همه مراجع: آری، می تواند در روز بخوابد؛ هر چند بدانند در خواب محتلم می شود و روزه او صحیح است. [۱۲۷]

۷۲: اگر شخصی بعد از نماز صبح، محتلم شود و تا غروب غسل نکند؛ آیا اشکالی به روزه او وارد می شود؟

همه مراجع: خیر، لازم نیست فوری غسل کند و روزه او صحیح است؛ ولی برای نماز باید غسل کند. [۱۲۸]

جنابت و روزه قضا

۷۳: شخصی می خواهد روزه قضای ماه رمضان را بگیرد، بعد از اذان صبح بیدار می شود و خود را محتلم می یابد؛ آیا می تواند آن روز را روزه بگیرد؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: اگر بعد از اذان صبح محتلم شده باشد، می تواند روزه بگیرد؛ ولی اگر پیش از اذان صبح محتلم شده، نمی تواند آن روز را روزه بگیرد. [۱۲۹]

آیه الله بهجت: روزه آن روز باطل می شود. [۱۳۰]

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: می تواند آن روز را روزه بگیرد. [۱۳۱]

آیات عظام صافی و فاضل: اگر وقت قضای روزه تنگ نیست، باید روز دیگری را روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت تنگ است - به عنوان مثال پنج روز قضا به ذمه دارد و پنج روز هم بیشتر به ماه رمضان باقی نمانده است - بنابر احتیاط واجب، باید آن روز را روزه بگیرد و بعد از رمضان هم قضا کند و اگر وقت تنگ نیست، روزه اش باطل است و باید روز دیگری را روزه بگیرد. [۱۳۲]

آیه الله مکارم: اگر وقت قضای روزه تنگ نیست، بنابر احتیاط واجب باید روز دیگری را روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت تنگ است - به عنوان مثال پنج روز قضا به ذمه دارد و پنج روز هم بیشتر به ماه رمضان باقی نمانده - همان روز را روزه بگیرد و روزه صحیح است. [۱۳۳]

ندانستن جنابت

۷۴: چندین سال با حال جنابت، روزه گرفتم و نماز خواندم؛ در حالی که نمی دانستم جنب باید غسل کند، تکلیف من چیست؟

آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و وحید: نماز و روزه هایی را که در حال جنابت انجام داده اید، باید قضا کنید. [۱۳۴]

آیات عظام سیستانی، صافی و فاضل: اگر در یاد گرفتن مسائل کوتاهی نکرده اید، روزه ها صحیح است و قضا ندارد؛ ولی نمازهایی را که در حال جنابت خوانده اید، در هر حال باید قضا کنید. [۱۳۵]

آیه الله مکارم: روزه هایی را که در حال جنابت انجام داده اید، بنا بر احتیاط واجب قضا کنید و نمازهایی را که در این حالت خوانده اید قضا نمایید. [۱۳۶]

آیه الله نوری: روزه ها صحیح است و قضا ندارد؛ ولی نمازهایی را که در حال جنابت خوانده اید، باید قضا کنید. [۱۳۷]

تبصره ۱: طهارت نسبت به نماز شرط واقعی است؛ از این رو اگر از روی ناآگاهی بدون طهارت نماز بخواند، نمازش باطل است.

تبصره ۲: در هر حال روزه هایی که با این حالت گرفته شده است کفاره ندارد.

فراموشی غسل جنابت

۷۵: اگر در ماه رمضان، غسل جنابت را فراموش کنیم و پس از چند روز یادمان بیاید، چه تکلیفی داریم؟

همه مراجع: باید نمازها و روزه آن چند روز را قضا کنید؛ ولی کفاره ندارد. [۱۳۸]

۷۶: کسی که مدتی روزه گرفته و نماز خوانده است و بعد بفهمد جنب بوده، تکلیف او چیست؟

همه مراجع: اگر متوجه اصل جنابت نبوده، روزه های او صحیح است؛ ولی باید نمازها را قضا کند. [۱۳۹]

۷۷: اگر کسی در شب جنب شود؛ ولی غسل را فراموش کند، تا اینکه در روز متوجه شود؛ آیا در این صورت نیز روزه اش باطل است؟

همه مراجع: آری، در این فرض نیز روزه باطل می شود. [۱۴۰]

تبصره: هر چند روزه شخص باطل است؛ ولی باید تا غروب از خوردن و آشامیدن و مانند آن امساک کند.

تأخیر غسل جنابت

۷۸: اگر کسی در شب ماه رمضان، جنب شود و تا نزدیک اذان صبح، غسل را به تأخیر اندازد و سپس تیمم کند، آیا روزه او صحیح است؟

همه مراجع (به جز صافی و وحید): در این فرض (هر چند تأخیر غسل، گناه است)؛ ولی چنانچه قبل از اذان صبح تیمم کند، روزه او صحیح است. [۱۴۱]

آیات عظام صافی و وحید: در این فرض (هر چند تأخیر غسل، گناه است)؛ بنا بر احتیاط واجب تیمم کند و روزه بگیرد و قضای آن را نیز به جا آورد. [۱۴۲]

بطلان غسل روزه دار

۷۹: کسی که نمی دانسته شستن کف پا در غسل لازم است، مدتی به این ترتیب غسل می کرده؛ نسبت به نماز و روزه های گذشته چه تکلیفی دارد؟

همه مراجع: اگر می داند که آب به کف پا نمی رسیده، باید نمازهایی را که خوانده، قضا کند؛ ولی روزه ها قضا ندارد. [۱۴۳]

۸۰: مدتی غسل های خود را نادرست انجام می دادم و با آن روزه می گرفتم و نماز می خواندم، آیا باید روزه ها و نمازها را قضا کنم؟

همه مراجع: روزه ها قضا ندارد؛ ولی نمازها را باید قضا کنید. [۱۴۴]

استمنا

۸۱: استمنا چیست؟

همه مراجع: استمنا آن است که انسان با خود یا دیگری کاری کند که از او، منی بیرون آید. این عمل حرام است و در صورت خروج منی، غسل جنابت بر او واجب می‌شود. [۱۴۵]

استمنای روزه دار

۸۲: اگر کسی به عمد روزه خود را در ماه مبارک رمضان، به وسیله استمنا باطل کند، چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز خامنه ای، سیستانی و صافی): علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب، باید «کفاره جمع» (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد. [۱۴۶]

آیه الله صافی: علاوه بر قضا، باید کفاره جمع (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد. [۱۴۷]

آیات عظام خامنه ای و سیستانی: علاوه بر قضا، کفاره دارد و بنا بر احتیاط مستحب، کفاره جمع (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد. [۱۴۸]

۸۳: کسی که به حرمت استمنا در ماه رمضان آگاهی داشته؛ ولی نمی دانسته روزه را باطل می کند، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی، خامنه ای و مکارم): در فرض یاد شده، باید روزه هایی که در آن استمنا کرده، قضا کند و کفاره هم بدهد. [۱۴۹]

آیه الله سیستانی: پرداخت کفاره واجب نیست و اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده است، قضای روزه ها نیز واجب نیست. [۱۵۰]

آیه الله خامنه ای: در فرض یاد شده، تنها قضای روزه ها واجب است. [۱۵۱]

آیها لله مکارم: در فرض یاد شده، بنا بر احتیاط واجب روزه هایی که در آن استمنا کرده، قضا کند و کفاره هم بدهد. [۱۵۲]

خودارضایی

۸۴: کسی که بدون قصد بیرون آمدن منی در ماه رمضان، با خودش بازی کند و ناخود آگاه منی از او خارج شود؛ آیا روزه اش باطل می شود؟

همه مراجع: اگر احتمال می داده که با این کار منی از او بیرون می آید، روزه اش باطل می شود. [۱۵۳]

استمنا هنگام بلوغ

۸۵: در جوانی گاهی در ماه رمضان استمنا می کردم؛ ولی به هیچ وجه از حرمت آن آگاهی نداشتم و نیز نمی دانستم که روزه را باطل می کند، تکلیف من چیست؟

آیات عظام امام، صافی و نوری: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده‌اید، کفاره واجب نیست؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، باید روزه هایی را که در آنها استمنا کرده‌اید، قضا کنید. [۱۵۴]

آیات عظام بهجت، خامنه ای و فاضل: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده‌اید، کفاره واجب نیست؛ ولی باید روزه هایی را که در آنها استمنا کرده اید، قضا کنید. [۱۵۵]

آیات عظام تبریزی و وحید: باید روزه هایی را که در آنها استمنا کرده اید، قضا کنید؛ ولی کفاره واجب نیست. [۱۵۶]

آیه الله سیستانی: پرداخت کفاره واجب نیست و اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده‌اید، قضای روزه ها نیز واجب نیست. [۱۵۷]

آیه الله مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه هایی را که در آنها استمنا کرده اید، قضا کنید؛ ولی کفاره واجب نیست. [۱۵۸]

۸۶: اگر با قصد خروج منی، خودارضایی کند؛ در صورتی که به حد خروج منی نرسد، آیا روزه را باطل می‌کند؟

آیات عظام امام، خامنه ای و فاضل: خیر، روزه اش باطل نمی‌شود. [۱۵۹]

آیات عظام بهجت، صافی، مکارم و نوری: اگر به قصد بیرون آمدن منی، خودارضایی کند، روزه اش باطل می‌شود؛ هر چند منی از او بیرون نیاید. [۱۶۰]

آیه‌الله تبریزی: اگر به قصد بیرون آمدن منی، خودارضایی کند- هر چند منی از او بیرون نیاید- باید روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید. [۱۶۱]

آیات عظام سیستانی و وحید: اگر به قصد بیرون آمدن منی خودارضایی کند- هر چند منی از او بیرون نیاید- بنابر احتیاط واجب، روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید. [۱۶۲]

فکر شهوانی

۸۷: اگر در ماه رمضان، فکر و خیال شهوانی باعث حرکت منی شود؛ ولی از بیرون آمدن آن جلوگیری گردد، روزه باطل است؟

همه مراجع (به جز امام، خامنه ای و فاضل): اگر با این کار قصد بیرون آمدن منی را نداشته باشد، روزه باطل نمی‌شود. [۱۶۳]

آیات عظام امام، خامنه ای و فاضل: تا هنگامی که منی از او خارج نشود، روزه باطل نمی‌شود. [۱۶۴]

نگاه به نامحرم

۸۸: اگر روزه دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه اش باطل می‌شود؟

همه مراجع: خیر، روزه اش صحیح است. [۱۶۵]

تبصره: این عمل از ثواب و ارزش روزه می‌کاهد؛ از این رو بایسته است چشم، گوش، زبان، قلب و همه اعضا، از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند.

فیلم مبتذل

۸۹: حکم مشاهده فیلم های مبتذل در ماه رمضان چیست؟ آیا روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: نگاه به فیلم های مبتذل و شهوت برانگیز، حرام است؛ خواه در ماه رمضان باشد یا غیر آن و اگر احتمال می دهد با نگاه به این نوع فیلم ها، منی از او خارج می شود- چنانچه منی بیرون بیاید- روزه اش باطل است. [۱۶۶]

ملاعبه با همسر

۹۰: ترشحات معمولی که از بانوان روزه دار، هنگام ملاعبه با همسرشان خارج می شود، چه حکمی دارد؟ آیا روزه شان باطل می شود؟

همه مراجع: ترشحات مزبور پاک است و روزه را باطل نمی کند. [۱۶۷]

۹۱: آیا ملاعبه با همسر در ماه رمضان جایز است؟

همه مراجع: اگر بدون قصد بیرون آمدن منی، با همسر خود ملاعبه کند- چنانچه اطمینان دارد منی از او خارج نمی شود- اشکال ندارد و روزه هر دو صحیح است؛ هر چند اتفاقاً از او منی بیرون آید. [۱۶۸]

روابط زناشویی

۹۲: مردی که نمی تواند روزه بگیرد، آیا می تواند با همسر روزه دار خود نزدیکی کند؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست. [۱۶۹]

۹۳: آیا در حال روزه نزدیکی از پشت با همسر، روزه را باطل می کند؟

همه مراجع (به جز مکارم): آری، روزه را باطل می کند. [۱۷۰]

آیه الله مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می کند. [۱۷۱]

۹۴: اگر زن و شوهر در حال روزه نزدیکی کنند- در حالی که نمی دانند این کار روزه را باطل می کند- تکلیف چیست؟

آیات عظام امام، صافی و نوری: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی دادند، کفاره واجب نیست؛ ولی بنابر احتیاط واجب، باید روزه ها را قضا کنند. [۱۷۲]

آیات عظام بهجت، خامنه ای و فاضل: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی دادند، کفاره واجب نیست؛ ولی باید روزه ها را قضا کنند. [۱۷۳]

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: باید روزه ها را قضا کنند؛ ولی کفاره واجب نیست. [۱۷۴]

آیه الله مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید روزه ها را قضا کنند؛ ولی کفاره واجب نیست. [۱۷۵]

ماه غسل

۹۵: دختر و پسری که تازه عروسی کرده و در ماه رمضان برای ماه غسل مسافرت می کنند؛ آیا نزدیکی آنان در روز حرام است؟

همه مراجع: اگر قصد ماندن ده روز نکنند، آمیزش در ماه رمضان حرام نیست؛ ولی کراهت دارد. [۱۷۶]

معاینه زن

۹۶: آیا معاینه زن حامله در حال روزه، توسط پزشک زنان - که ناچار باید دست را داخل رحم کند - روزه را باطل می کند؟

همه مراجع: خیر، روزه را باطل نمی کند. [۱۷۷]

دروغ

۹۷: چه نوع دروغی روزه را باطل می کند؟

همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و مکارم): دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، امامان و بنابر احتیاط واجب پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

آیه الله بهجت: دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، امامان، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

آیه الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب، دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام و امامان علیهم السلام.

آیه الله مکارم: بنابر احتیاط واجب، دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، امامان، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

۹۸: اگر کسی با کتابت، دروغی را به نبی اکرم صلی الله علیه و آله یا امامان علیهم السلام نسبت بدهد، آیا روزه اش باطل می شود؟

همه مراجع: آری، روزه اش باطل می شود؛ هر چند با نوشتار باشد. [۱۷۸]

غلط خواندن قرآن

۹۹: اگر در ماه رمضان آیه قرآن یا حدیث را به طور سهوی غلط بخواند، تکلیف روزه اش چیست؟

همه مراجع: روزه اش باطل نمی شود؛ ولی سعی کند قرآن یا حدیث را درست بخواند. [۱۷۹]

روزه خواری مجاز

روزه بیمار

۱۰۰: اگر گرفتن روزه باعث شود بیماری دیرتر بهبود یابد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: نباید روزه بگیرد. [۱۸۰]

۱۰۱: اگر بیمار با اعتقاد به اینکه روزه برایش ضرر دارد، روزه بگیرد؛ حکم چیست؟

همه مراجع: اگر روزه بگیرد، صحیح نیست و باید پس از ماه رمضان آن را قضا کند. [۱۸۱]

۱۰۲: کسی که می داند یا احتمال قوی می دهد که اگر روزه بگیرد، به زخم معده یا سنگ مثانه دچار می شود؛ آیا روزه بر او واجب است؟

همه مراجع: اگر احتمال عقلایی می دهد، روزه بر او واجب نیست. [۱۸۲]

روزه بیمار کلیوی

۱۰۳: کسی که ناراحتی کلیه دارد و باید برای جلوگیری از آن در طول روز، چندین بار از آب و مایعات استفاده کند، حکم روزه او چه می شود؟

همه مراجع: اگر برای جلوگیری از بیماری کلیه، نیاز به نوشیدن آب یا سایر مایعات در طول روز باشد، روزه گرفتن بر او واجب نیست. [۱۸۳]

روزه بیمار آسمی

۱۰۴: کسی که به نفس تنگی شدید مبتلا شده و در روز باید از اسپری استفاده کند، تکلیف روزه او چیست؟

آیات عظام امام، فاضل، مکارم و نوری: با توجه به اینکه داروی یاد شده، خوردن و آشامیدن بر آن صدق نمی کند، روزه را باطل نمی کند. [۱۸۴]

آیه الله بهجت: اگر به صورت گاز رقیق باشد، اشکال ندارد و روزه صحیح است. [۱۸۵]

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر قبل از رسیدن به حلق به صورت هوا در بیاید، روزه را باطل نمی کند. [۱۸۶]

آیه الله سیستانی: اگر به صورت مایع به حلق نرسد، اشکال ندارد و روزه صحیح است. [۱۸۷]

آیه الله خامنه ای: اگر دارو به صورت گاز یا پودر وارد حلق شود، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند و اگر گرفتن روزه بدون آن، زحمت و مشقت دارد، استفاده از آن جایز است، و بعد از ماه رمضان، اگر توانست بدون استفاده از اسپری روزه بگیرد، بنا بر احتیاط واجب قضا کند. [۱۸۸]

آیه الله صافی: اگر موادی وارد ریه می شود، روزه اشکال پیدا می کند و اگر گرفتن روزه بدون استفاده از آن، زحمت و مشقت دارد و در طول سال باید از اسپری استفاده کند، در ماه رمضان روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد و قضا ندارد. [۱۸۹]

ضعف چشم

۱۰۵: چشم من ضعیف است و می ترسم روزه برایم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟

همه مراجع: اگر خوف ضرر عقلایی باشد، روزه بر شما واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد بیماری ادامه یافت، قضا هم واجب نیست. تنها برای هر روز ۷۵۰ گرم گندم، یا جو، یا آرد و ... به عنوان کفّاره به فقیر بدهید. [۱۹۰]

ضعف بدن

۱۰۶: به علت درس خواندن و امتحانات، ضعف و سستی بر من غالب می شود؛ آیا می توانم روزه ها را بخورم؟

همه مراجع: این گونه ضعف و سستی ها تا حدودی لازمه روزه است و برای نوع افراد پیش می آید و به جهت آن نمی توان روزه را خورد؛ ولی اگر ضعف به حدی برسد که تحمل آن بسیار سخت و مشکل باشد، خوردن آن اشکال ندارد. [۱۹۱]

تبصره: انسان می تواند در این شرایط به مسافرت برود (حداقل ۵/۲۲ کیلومتر) و روزه خود را بخورد و به وطن برگردد. در این صورت لازم نیست تا مغرب از خوردن و آشامیدن خودداری کند و بعد از ماه رمضان، قضای آن را به جا آورد و کفّاره هم ندارد.

خوردن دارو

۱۰۷: بیماری که در طول روز تنها به خوردن چند قرص نیاز دارد، در حالی که گرفتن روزه برایش ضرر ندارد؛ آیا خوردن تنها چند قرص روزه را باطل می کند؟

همه مراجع: آری، روزه او باطل می شود. [۱۹۲]

معیار ضرر در روزه

۱۰۸: آیا احتمال ضرر، مجوز ترک روزه می شود، یا اطمینان به ضرر لازم است؟ میزان در مقدار ضرر چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): آنچه که باعث افطار روزه می شود، خوف ضرری است که منشأ عقلایی داشته باشد و میزان در مقدار آن، عرف عقلا است؛ به گونه ای که اثر مترتب بر روزه را ضرر بدانند. [۱۹۳]

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: آنچه که باعث افطار روزه می شود، خوف ضرری است که منشأ عقلایی داشته باشد و مقدار ضرر، باید قابل توجه باشد. [۱۹۴]

نظر پزشک

۱۰۹: ملاک در ضرر، تشخیص پزشک است یا تشخیص خود شخص؟

همه مراجع: تشخیص خود بیمار ملاک است. همین اندازه که ترس نسبت به ضرر عقلایی باشد، کافی است. خوف ضرر گاهی از قول متخصص و زمانی از تجربه مریض های مشابه و گاهی از تجربه خود انسان، به دست می آید. [۱۹۵]

۱۱۰: اگر انسان شک داشته باشد که روزه برایش ضرر دارد یا نه؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می کند، تکلیف چیست؟

آیات عظام امام، خامنه ای، صافی، فاضل و نوری: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد. [۱۹۶]

آیات عظام تبریزی و وحید: در فرض یاد شده اگر پزشک، متخصص و مورد اعتماد باشد، باید به گفته اش عمل کند. [۱۹۷]

آیات عظام بهجت و سیستانی: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، می تواند روزه نگیرد. [۱۹۸]

آیه الله مکارم: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد، و اگر با تجربه خودش در یافته که ضرر ندارد، باید روزه بگیرد. در صورت شک، می تواند یکی دو روز را تجربه کند و بعد طبق دستور بالا عمل نماید. [۱۹۹]

زن باردار

۱۱۱: زن بارداری که نتوانسته روزه بگیرد، تکلیفش چیست؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه ها را باید قضا کند. [۲۰۰]

آیات عظام بهجت، سیستانی و فاضل: افزون بر قضای روزه ها، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد؛ خواه روزه برای جنین ضرر داشته باشد، یا برای خودش. [۲۰۱]

آیات عظام تبریزی، مکارم و وحید: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، پرداخت کفاره واجب نیست و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. [۲۰۲]

آیه الله صافی: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، پرداخت کفاره واجب نیست و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. [۲۰۳]

۱۱۲: روزه گرفتن برای زن باردار- که نمی داند روزه برای جنین ضرر دارد- چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر بر اثر روزه، خوف ضرر بر جنین داشته باشد، نباید روزه بگیرد. [۲۰۴]

۱۱۳: زن بارداری که به جهت حمل و شیردهی نتوانسته روزه ماه رمضان و قضای آن را تا سال بعد بگیرد؛ آیا تکلیف قضا از او ساقط می شود و حکم مریض را دارد؟

همه مراجع: خیر، هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه‌ها را قضا کند و حکم مریض را ندارد. [۲۰۵]

روزه زن شیرده

۱۱۴: تکلیف زنی که شیر می دهد، چیست؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد و در فرض دوم این امر احتیاط واجب است و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. [۲۰۶]

آیات عظام بهجت، سیستانی و فاضل: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. [۲۰۷]

آیات عظام تبریزی، صافی، مکارم و وحید: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. [۲۰۸]

جلوگیری از عادت ماهیانه

۱۱۵: اگر در ایام عادت، از قرص یا آمپول جلوگیری استفاده کند؛ آیا روزه او صحیح است؟

همه مراجع: اگر عادت نشود، روزه صحیح است. [۲۰۹]

زن حائض

۱۱۶: اگر زن حائض در ماه رمضان، پیش از اذان صبح از حیض پاک شود، تکلیف او چیست؟

همه مراجع: اگر برای غسل وقت دارد، باید غسل کند و اگر وقت تنگ است، باید تیمم کند و روزه اش صحیح است. اگر از روی عمد، غسل یا تیمم نکند، روزه اش باطل است و باید کفاره بدهد. [۲۱۰]

۱۱۷: اگر زن حائض، در ماه رمضان غسل حیض را فراموش کند و بعد از یک یا چند روز متوجه شود، آیا باید روزه اش را قضا کند؟

همه مراجع (به جز بهجت و مکارم): خیر، روزه ها صحیح است و قضا ندارد. [۲۱۱]

آیه الله بهجت: باید روزه‌ها را قضا کند. [۲۱۲]

آیه الله مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید روزه‌ها را قضا کند. [۲۱۳]

تبصره: بهتر است در فرض یاد شده، روزه‌ها را قضا کند.

۱۱۸: اگر زن روزه دار در روز، خون حیض مشاهده کند، تکلیف روزه اش چگونه است؟

همه مراجع: روزه باطل می‌شود و باید بعد از ماه رمضان، قضا کند. [۲۱۴]

نذر روزه حائض

۱۱۹: خانمی نذر کرده بود که چند روز اول ماه شعبان را روزه بگیرد؛ ولی در این چند روز عادت ماهیانه شد؛ تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم و وحید): اگر صیغه شرعی خوانده، باید در ایام عادت ماهیانه روزه نگیرد و در زمان دیگری، قضای آن را به جا آورد. [۲۱۵]

آیات عظام مکارم و وحید: اگر صیغه شرعی خوانده، باید در ایام عادت ماهیانه روزه نگیرد و بنابر احتیاط واجب، در زمان دیگری قضای آن را به جا آورد. [۲۱۶]

روزه دختر بچه‌ها

۱۲۰: دختری که به حد بلوغ رسیده، ولی به واسطه ضعف بنیه، نمی‌تواند روزه بگیرد و قضای آن را تا دو سه سال به جا آورد، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم و تبریزی): اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه بر او واجب نیست؛ ولی ترک آن به صرف برخی عذرها، جایز نیست و هر زمان توانست باید قضای آن را به جا آورد. [۲۱۷]

آیه الله تبریزی: اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد، ضعف او برطرف شد، باید قضای آن را به جا آورد و اگر نتوانست، باید برای هر روز یک مد طعام (تقریباً ده سیر)، به فقیر بدهد و قضای روزه لازم نیست؛ ولی اگر فدیة ممکن نبود، باید هر زمان که توانست روزه‌ها را قضا کند. [۲۱۸]

آیه الله مکارم: در فرض یاد شده، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام بدهد و قضای این روزه‌ها هم بر او واجب نیست. [۲۱۹]

روزه و بلوغ

۱۲۱: کسی که نمی‌داند روزه‌هایی که در ایام جوانی خورده، قبل از هنگام بلوغ بوده یا نه؛ آیا قضای آنها واجب است؟

همه مراجع: اگر نمی‌داند، چیزی بر عهده او نیست. [۲۲۰]

قضا و کفاره

قضای روزه

۱۲۲: آیا قضای روزه ماه رمضان و کفاره آن، باید پی در پی انجام گیرد؟

همه مراجع: لازم نیست قضای روزه ها پی در پی باشد؛ ولی در کفاره- چنانچه گرفتن دو ماه روزه را اختیار کند- باید یک ماه تمام و یک روز آن را از ماه دیگر پی در پی بگیرد. [۲۲۱]

تبصره: آیه الله مکارم پی در پی بودن کفاره روزه را احتیاط واجب می داند.

تأخیر قضای روزه

۱۲۳: کسی که به واسطه بیماری، نتوانسته روزه های ماه رمضان را بگیرد؛ اگر چند سال قضای آن را به تأخیر اندازد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: اگر بیماری او در میان سال خوب شد، باید روزه ها را قضا کند و اگر به سال بعد انداخت، علاوه بر قضای روزه، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد اما اگر بیماری او تا سال بعد ادامه یافت- به طوری که نمی توانست قضا کند- فقط باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد. [۲۲۲]

فراموشی قضای روزه

۱۲۴: در ماه رمضان مدتی روزه نگرفته ام، اما تعداد روزه ها را فراموش کرده ام، وظیفه ام چیست؟

همه مراجع: می توانید به مقدار حداقل اکتفا کنید؛ یعنی، هر مقدار از روزه ها را که می دانید کمتر از آن مقدار نبوده، باید قضا کنید و بیش از آن لازم ست. [۲۲۳]

قضای روزه بیمار

۱۲۵: کسی که در قضای روزه ماه رمضان خود، سهل انگاری کرده و اکنون به جهت بیماری، نمی تواند آنها را به جا آورد، تکلیف چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی): اگر در قضای روزه ها سهل انگاری کرده و اکنون نمی تواند تا رمضان آینده آنها را به جا آورد، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه ها را قضا کند. [۲۲۴]

آیه الله سیستانی: اگر در قضای روزه ها سهل انگاری کرده و اکنون نمی تواند تا رمضان آینده، آنها را به جا آورد، بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه ها را قضا کند. [۲۲۵]

خوردن روزه قضا

۱۲۶: آیا کسی که روزه قضا گرفته، می تواند آن را به جهتی باطل کند؟

همه مراجع: اگر پیش از ظهر باشد، اشکال ندارد؛ ولی خوردن آن بعد از ظهر جایز نیست و اگر چنین کند، باید کفاره بدهد و مقدار آن پرداخت ده مد طعام به ده فقیر (هر کدام یک مد) است. [۲۲۶]

قضای نماز روزه دار

۱۲۷: اگر نماز شخص روزه دار قضا شود، آیا روزه اش صحیح است؟

همه مراجع: آری، روزه اش صحیح است و باید نمازش را قضا کند. [۲۲۷]

روزه مافی الذمه

۱۲۸: کسی که نمی داند قضای روزه دارد، آیا می تواند روزه ما فی الذمه بگیرد؟ یعنی نیت کند اگر روزه قضا داشته باشد، آن را به جا آورد؛ و گرنه به عنوان روزه مستحبی حساب شود؟

همه مراجع: آری، با این نیت می تواند روزه بگیرد. [۲۲۸]

قضای روزه پدر

۱۲۹: اگر پدر انسان از روی نافرمانی، روزه هایش را نگرفته باشد و از دنیا برود، تکلیف فرزند او چیست؟

امام: اگر پدرش می توانسته روزه ها را قضا کند، بر پسر بزرگ تر واجب است که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد. [۲۲۹]

آیات عظام بهجت، صافی و فاضل: بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ تر واجب است که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد؛ هر چند پدرش نمی توانسته روزه ها را قضا کند. [۲۳۰]

آیه الله تبریزی: اگر پدرش می توانسته روزه ها را قضا کند، بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ تر - تا جایی که برای او مشقت و حرج نداشته باشد - واجب است آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد. [۲۳۱]

آیات عظام خامنه ای، سیستانی، مکارم و نوری: اگر ترک روزه ها بر اثر نافرمانی بوده است، قضای آنها بر پسر بزرگ تر واجب نیست (البته احتیاط مستحب آن است که قضا کند). [۲۳۲]

آیه الله وحید: اگر پدرش می توانسته روزه ها را قضا کند، بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ تر واجب است که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد. [۲۳۳]

۱۳۰: اگر پسر بزرگ تر شک داشته باشد از پدرش روزه قضا مانده یا خیر، تکلیف او چیست؟

همه مراجع: در فرض یاد شده، چیزی بر پسر بزرگ تر نیست. [۲۳۴]

۱۳۱: پدرم چند سال روزه قضا داشت که نمی دانم آنها را به جا آورده یا نه و در این مورد وصیتی هم نکرده است؛ تکلیف پسر ارشد خانواده چیست؟

همه مراجع (به جز فاضل و مکارم): اگر پسر بزرگ تر یقین دارد که پدرش روزه قضا داشته است، بنا بر احتیاط واجب باید آنها را به جا آورد. [۲۳۵]

آیه الله فاضل: اگر پسر بزرگ تر یقین دارد که پدرش روزه قضا داشته است، باید آنها را به جا آورد. [۲۳۶]

آیه الله مکارم: بر پسر بزرگ تر چیزی نیست و باید حمل بر صحت کنند و بگویند پدرشان روزه ها را به جا آورده است. [۲۳۷]

۱۳۲: اگر پدر از دنیا برود و فرزندان ندانند که پدرشان روزه قضا داشته یا نه، تکلیف چیست؟

همه مراجع: در فرض یاد شده چیزی بر عهده آنان نیست. [۲۳۸]

۱۳۳: کسی که هم خودش روزه قضا دارد و هم روزه پدرش که از دنیا رفته؛ انجام دادن کدام مقدم است؟

همه مراجع: با توجه به اینکه هر دو واجب است، ترتیبی بین آن دو وجود ندارد. [۲۳۹]

۱۳۴: اگر پسر ارشد خانواده بعد از پدر از دنیا برود، آیا روزه های پدر بر عهده پسر دوم است؟

همه مراجع: خیر، بر سایر پسران تکلیفی نیست. [۲۴۰]

۱۳۵: اگر پسر بزرگ تر بخواهد برای روزه های پدر از دنیا رفته اش، کسی را اجیر کند، آیا می تواند از ترکه میت خرج کند؟

همه مراجع: خیر، پسر بزرگ تر باید خودش روزه های پدر را به جا آورد و یا از اموال خود، کسی را اجیر کند و حق ندارد از ترکه میت چیزی خرج کند؛ مگر آنکه پدر وصیت کرده باشد. [۲۴۱]

۱۳۶: اگر پسر بزرگ تر خانواده روزه های پدر را قضا نکند، آیا بر سایر پسران تکلیفی هست؟

همه مراجع: خیر، بر سایر پسران تکلیفی نیست. [۲۴۲]

دختر و روزه پدر

۱۳۷: اگر پدر، تنها فرزند دختر داشته باشد، آیا بعد از مرگش قضای روزه های او، بر دختر بزرگ تر واجب است؟

همه مراجع (به جز صافی): خیر، واجب نیست. [۲۴۳]

آیه الله صافی: اگر پدر فرزند پسر نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب باید از بین اولیای میت، مردی که از همه بزرگ تر است، روزه ها را قضا کند و اگر کسی نبود، بر زنی که از همه بزرگ تر است، واجب می شود. [۲۴۴]

قضای روزه مادر

۱۳۸: آیا قضای روزه های مادر هم بر پسر بزرگ تر واجب است؟

آیات عظام امام، تبریزی، سیستانی و وحید: خیر، واجب نیست. [۲۴۵]

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: بنا بر احتیاط واجب باید به جا آورد. [۲۴۶]

آیه الله خامنه‌ای: آری، واجب است. [۲۴۷]

آیه الله مکارم: اگر از روی نافرمانی نبوده و توانایی بر قضا داشته، بر پسر بزرگ تر واجب است آنها را به جا آورد؛ ولی اگر از روی نافرمانی بوده، واجب نیست. [۲۴۸]

روزه استیجاری

۱۳۹: کسی که مقداری روزه قضایی دارد و نمی تواند آنها را به جا آورد، جایز است در این مورد کسی را اجیر کند؟

همه مراجع: خیر، اجیر کردن دیگران برای گرفتن روزه، در حال حیات جایز نیست و باید هر زمان توانایی پیدا کرد، آن را به جا آورد. [۲۴۹]

۱۴۰: کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه استیجاری بگیرد؟

همه مراجع: آری، اشکال ندارد. [۲۵۰]

کفاره روزه

۱۴۱: آیا کفاره افطار عمدی روزه، با کفاره مریض تفاوت دارد؟

همه مراجع: آری، در دو مورد با هم تفاوت دارد: الف: در مقدار ب: در مصرف.

در کفاره افطار عمدی روزه، باید برای هر روز شصت فقیر را سیر کند (یا به هر کدام یک مد طعام بدهد) و یا دو ماه روزه بگیرد. اما در کفاره مریض، اگر بیماری تا رمضان آینده ادامه داشته باشد، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد.

در کفاره افطار عمدی، اگر به شصت فقیر دسترسی دارد، نمی تواند به هر کدام از آنها بیشتر از یک مد طعام بدهد؛ ولی در کفاره مریض این امر لازم نیست. [۲۵۱]

تأخیر کفاره

۱۴۲: کسی که کفاره روزه را تا چند سال به تأخیر اندازد، آیا چیزی بر مقدار آن افزوده می شود؟

همه مراجع: خیر، چیزی بر آن افزوده نمی شود. [۲۵۲]

۱۴۳: کسی که کفاره روزه به گردن دارد، آیا می تواند آن را به تأخیر اندازد؟

همه مراجع: آری، پرداخت کفاره فوری نیست؛ ولی نباید در تأخیر آن سهل انگاری و کوتاهی کرد. [۲۵۳]

مصرف کفاره

۱۴۴: آیا کفاره روزه را می توان به واجب النفقہ پرداخت؟

همه مراجع: کفاره روزه را نمی توان به واجب النفقہ داد؛ ولی پرداخت آن به خویشاوندان اشکال ندارد. [۲۵۴]

پول کفاره

۱۴۵: آیا پول کفاره را نیز می توان به فقیر داد؟

همه مراجع: دادن پول کفاره به فقیر کفایت نمی کند - خواه کفاره مریض باشد یا کفاره افطار عمدی - مگر اینکه اطمینان داشته باشد، فقیر به وکالت از او، طعام می خرد و آن را به عنوان کفاره قبول می کند. [۲۵۵]

بهبیستی و کمیته امداد

۱۴۶: آیا پرداخت پول کفاره به نهادهایی مانند بهیستی و کمیته امداد، کفایت می کند؟

همه مراجع: اگر اطمینان دارد که نهادهای یاد شده، پول کفّاره را با رعایت شرایط شرعی، به مصرف طعام برای فقیران می‌رسانند، کفایت می‌کند. [۲۵۶]

کفّاره و سادات

۱۴۷: آیا غیر سید، می‌تواند کفّاره روزه را به سید بدهد؟

همه مراجع (به جز صافی): آری، اشکال ندارد؛ ولی بهتر (احتیاط مستحب) است، به سید ندهد. [۲۵۷]

آیه الله صافی: بنا بر احتیاط واجب، غیر سید نمی‌تواند کفّاره روزه را به سید بدهد. [۲۵۸]

کفّاره و امور فرهنگی

۱۴۸: آیا کفّاره روزه را می‌توان در امور فرهنگی، جشن ازدواج و مانند آن صرف کرد؟

همه مراجع: خیر، صرف آن در این امور جایز نیست و باید با آن فقیران را اطعام کرد. [۲۵۹]

ناتوانی پرداخت کفّاره

۱۴۹: اگر پرداخت کفّاره روزه برای شخصی که روزه اش را به طور عمد افطار کرده، ممکن نباشد (یعنی به واسطه بیماری نمی‌تواند روزه بگیرد و از نظر مالی هم توانایی ندارد)، تکلیفش چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی، خامنه‌ای، صافی و وحید): هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل با گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند. [۲۶۰]

آیات عظام تبریزی و وحید: بنا بر احتیاط واجب، باید هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و استغفار کند و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل با گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند. [۲۶۱]

آیه الله خامنه‌ای: باید هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و بنا بر احتیاط استغفار نیز بکند و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل به گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند. [۲۶۲]

آیه الله صافی: هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و استغفار کند و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل با گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند. [۲۶۳]

۱۵۰: کسی که اکنون نمی‌تواند کفّاره افطار عمدی بپردازد، چنانچه در آینده متمکن شد، آیا باید جبران کند؟

همه مراجع (به جز خامنه‌ای و مکارم): بنا بر احتیاط واجب هر وقت متمکن شد، باید کفّاره را بدهد. [۲۶۴]

آیات عظام خامنه‌ای و مکارم: تکلیف از او ساقط است و لازم نیست کفّاره بدهد. [۲۶۵]

کفّاره روزه همسر

۱۵۱: کفّاره روزه زن بر عهده مرد است یا زن؟

همه مراجع: پرداخت کفاره روزه زن، بر عهده خودش است. [۲۶۶]

کفاره روزه فرزند

۱۵۲: کسی که به جهت افطار عمدی روزه، کفاره برعهده دارد، اما درآمدی ندارد و تحت تکفل پدر است؛ چه کسی باید کفاره اش را بدهد؟

همه مراجع (به جز خامنه ای و مکارم): بنابر احتیاط واجب، هر وقت خودش متمکن شد، باید کفاره را بدهد و بر عهده پدرش نیست. [۲۶۷]

آیات عظام خامنه ای و مکارم: تکلیف از او ساقط است و لازم نیست، کفاره بدهد و بر عهده پدرش هم نیست. [۲۶۸]

روزه خواری عمدی

۱۵۳: کسی که از روی عمد، روزه های خود را نگرفته، تکلیفش چیست؟

همه مراجع: هر مقدار از روزه ها را که نگرفته، باید قضا کند و افزون بر آن، برای هر روز نیز باید کفاره بدهد؛ یعنی، دو ماه روزه بگیرد، یا شصت فقیر را سیر کند و یا به هر کدام یک مد (تقریباً ده سیر) طعام (گندم یا جو و مانند آن) به آنها بدهد. [۲۶۹]

۱۵۴: آیا کسی که از روی عمد و در ملاء عام، روزه خواری می کند، تعزیر دارد؟

همه مراجع: افزون بر قضا و کفاره، تعزیر نیز دارد که مقدار آن، برای بار اول و دوم ۲۵ تازیانه است و به نظر عده ای، اندازه ای برای آن مشخص نشده و با نظر و تشخیص حاکم تعیین می گردد. اگر بعد از تعزیر اول و دوم، برای مرتبه سوم روزه خواری کند، حکمش قتل است. [۲۷۰]

روزه خواری هنگام بلوغ

۱۵۵: روزه هایی که در اوایل سن تکلیف به جا نیاورده ام، علاوه بر قضا کفاره هم دارد؟

همه مراجع: هر مقدار از روزه ها را که نگرفته اید، باید قضا کنید و افزون بر آن، برای هر روز نیز باید کفاره بدهید؛ یعنی، دو ماه روزه بگیرید یا شصت فقیر را سیر کنید و یا به هر کدام یک مد (تقریباً ده سیر) طعام (گندم یا جو و مانند آن) به آنها بدهید. [۲۷۱]

روزه مستحبی

۱۵۶: آیا مسافر می تواند روزه مستحبی بگیرد؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای بر آورده شدن حاجت، می تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و لازم است روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را اختیار کند. [۲۷۲]

آیات عظام بهجت، صافی و فاضل: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای بر آورده شدن حاجت، می تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و بهتر است روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را اختیار کند. [۲۷۳]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم و وحید: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای بر آورده شدن حاجت، می تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و احتیاط واجب آن است که روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را اختیار کند. [۲۷۴]

۱۵۷: آیا کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه مستحبی بگیرد؟

همه مراجع: خیر، با داشتن روزه قضا، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست. [۲۷۵]

۱۵۸: آیا کسی که کفاره روزه دارد، می تواند روزه مستحبی بگیرد؟

آیات عظام امام، تبریزی، خامنه ای و نوری: خیر، با داشتن کفاره روزه، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست. [۲۷۶]

آیات عظام بهجت و سیستانی: آری، با داشتن کفاره روزه، گرفتن روزه مستحبی اشکال ندارد. [۲۷۷]

آیات عظام صافی، فاضل، مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، با داشتن کفاره روزه، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست. [۲۷۸]

خوردن روزه مستحبی

۱۵۹: آیا جایز است، روزه مستحبی را باطل کنیم؟

همه مراجع: آری، اشکال ندارد؛ ولی اگر بعد از ظهر باشد، مکروه است. [۲۷۹]

۱۶۰: روزه مستحبی گرفته ام؛ دوستم خوراکی به من تعارف می کند، وظیفه ام چیست؟

همه مراجع: مستحب است، روزه خود را افطار کنید. [۲۸۰]

اجازه شوهر در روزه

۱۶۱: آیا برای گرفتن روزه های مستحبی، اجازه شوهر لازم است؟

همه مراجع (به جز بهجت، صافی و مکارم): اگر با حق زناشویی شوهر منافات داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید اجازه بگیرد. اگر شوهر او را از روزه گرفتن باز دارد، باید اطاعت کند؛ هر چند با حق زناشویی او منافات نداشته باشد. [۲۸۱]

آیات عظام بهجت و مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید از شوهر اجازه بگیرد؛ هر چند با حق زناشویی شوهر منافات نداشته باشد. [۲۸۲]

آیه الله صافی: اگر با حق شوهر منافات داشته باشد، باید از شوهر اجازه بگیرد و اگر منافات نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید اجازه بگیرد. اگر شوهر او را از روزه گرفتن باز دارد، باید اطاعت کند؛ هر چند با حق زناشویی او هم منافات نداشته باشد. [۲۸۳]

روزه نذری

۱۶۲: کسی که قضای روزه ماه رمضان بدهکار است، آیا می تواند روزه نذر کند؟

آیات عظام امام، سیستانی، خامنه ای و مکارم: خیر، نمی تواند روزه نذر کند. [۲۸۴]

آیات عظام تبریزی، بهجت، صافی، فاضل، نوری و وحید: آری، می تواند روزه نذر کند. [۲۸۵]

آیه الله فاضل: اگر روز معینی را نذر کند - که گرفتن قضای روزه های ماه رمضان، قبل از آن ممکن باشد - اشکال ندارد. [۲۸۶]

۱۶۳: اگر زن بدون اجازه شوهر نذر کند روزه بگیرد؛ آیا روزه اش صحیح است؟

آیات عظام امام، خامنه ای و نوری: خیر، روزه اش باطل است. [۲۸۷]

آیه الله بهجت: بنابر احتیاط واجب، بدون اجازه شوهر [از نظر وضعی] منعقد می شود. [۲۸۸]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، صافی، مکارم و وحید: اگر با حق زناشویی شوهر منافات داشته باشد، بدون اجازه او باطل است. [۲۸۹]

روزه مستحبی و جنابت

۱۶۴: آیا انسان جنب، می تواند بعد از اذان صبح غسل کند و روزه مستحبی بگیرد؟

همه مراجع: روزه مستحبی اشکال ندارد و روزه صحیح است. [۲۹۰]

دانستنی ها و اصطلاحات احکام روزه

مد و طعام

۱۶۵: منظور از مد و طعام در کفاره روزه چیست؟

منظور از «طعام»، گندم، آرد، نان، جو، خرما و مانند آن است و «مد» حدود ۷۵۰ گرم یا ده سیر می باشد. [۲۹۱]

کفاره

۱۶۶: کفاره چیست؟

«کفاره» از ماده «کفر» به معنای پوشاندن است و در اصطلاح دینی، عبارت است از: «پرداخت صدقه، قربانی و انجام دادن عمل شرعی و مانند آن به جهت گناهی که انجام گرفته است». از آنجایی که آثار گناه را محو می سازد و آن را از انسان می پوشاند، «کفاره» می نامند. انسان کافر، نیز از آن جهت که حقایقی از قبیل خدا، قیامت، نبوت و ... را انکار کرده و آن را از خود می پوشاند، کافر نامیده می شود. کفاره در همه شریعت ها و ادیان، برای اجتناب از پیامدهای سوء اعمال شرعی، غیراخلاقی و مخالف اصول اجتماعی انجام می گیرد. مهم ترین آثار آن، جلب رضایت و فرو نشاندن خشم الهی است. کفاره چند نوع است: معین، مخیر، مرتب، مرتب و مخیر و کفاره جمع. تعریف و موارد هریک از اینها در جای خود بیان شده است. [۲۹۲]

کفاره جمع

۱۶۷: کفاره جمع چیست؟

«کفاره جمع» عبارت است از: «جمع بین آزاد کردن یک بنده و گرفتن دو ماه روزه و اطعام شصت فقیر». این کفاره در دو مورد تحقق می یابد: یکی اینکه انسان روزه خود را با چیز حرام باطل کند و دیگر اینکه شخص مسلمانی را بی گناه و از روی عمد به قتل برساند. [۲۹۳]

تبصره: با توجه به اینکه در عصر حاضر آزاد کردن بنده مورد ندارد، باید بین دو مورد دیگر جمع کند.

انواع کفاره روزه

۱۶۸: چند نوع کفاره روزه وجود دارد؟

کفاره روزه چهار نوع است:

۱: کفاره روزه خواری عمدی در ماه رمضان؛ و آن آزاد کردن بنده یا گرفتن دو ماه روزه و یا اطعام شصت فقیر است.

۲: کفاره خوردن عمدی روزه قضای ماه رمضان در بعد از ظهر؛ و آن اطعام ده فقیر است و در صورت عدم تمکن، گرفتن سه روز، روزه است.

۳: کفاره روزه نذر معین؛ و آن همان کفاره روزه خواری عمدی در ماه رمضان است. [۲۹۴]

۴: کفاره روزه اعتکاف؛ و آن همان کفاره روزه خواری عمدی در ماه رمضان است.

روزه یوم الشک

۱۶۹: روزه یوم الشک چیست؟

روزی که انسان شک دارد آخر ماه شعبان است یا اول ماه رمضان، «یوم الشک» می نامند. با توجه به اینکه در بین مردم، گفت‌وگو می شود که در شب آن روز، ماه دیده شده یا نه و یا کسانی که شهادت به دیدن ماه می دهند شرایط لازم را ندارند، باعث شک و تردید می شود؛ آن روز به این عنوان، نام گرفته است.

گرفتن روزه آن روز نه تنها واجب نیست؛ بلکه اگر کسی به نیت ماه رمضان روزه بگیرد، کار حرامی انجام داده است و چنانچه کسی بخواهد آن روز را روزه بگیرد، باید به نیت ماه شعبان یا روزه قضا (اگر به ذمه داشته باشد)، بگیرد. [۲۹۵]

روزه سکوت

۱۷۰: روزه سکوت چیست؟

روزه «صَمْت» یا سکوت، عبارت است از: «پرهیز از مفطرات هشت‌گانه و دوری از سخن گفتن». این روزه در شریعت حضرت موسی، میان بنی اسرائیل شناخته شده بود. حضرت مریم بنا به مصالحی از جانب خداوند، مأمور شد تا در مدت معینی، از سخن گفتن اجتناب کند؛ ولی این امر در اسلام یکی از محرمات شمرده شده است. [۲۹۶]

فقیر شرعی

۱۷۱: فقیر از نظر شرعی به چه کسی گفته می شود؟

همه مراجع: کسی که نمی تواند مخارج سال خود و خانواده را در حد متعارف تأمین کند، فقیر است. [۲۹۷]

اتحاد افق

۱۷۲: منظور از اتحاد افق چیست؟

شهرهایی که از نظر علم هیئت در یک طول جغرافیایی (نصف النهار) قرار گرفته باشند، هم افق می نامند. بنابراین اگر در یکی از این شهرها ماه دیده شود و مانعی مانند ابر در کار نباشد، در شهرهایی که در طول آن قرار دارد، نیز دیده می شود. [۲۹۸]

حکم و حاکم

۱۷۳: منظور از حکم و حاکم او در مسئله رؤیت ماه چیست؟

«حکم»، عبارت است از انشای مجتهد جامع شرایط، از روی موازین شرعی در موضوعات جزئی؛ از قبیل: ثبوت اول ماه، تعیین سرپرست، تعیین متولی، رفع خصومت بین مردم و ... این حکم، بر تمامی مکلفان - حتی مجتهدان - حجت است و همه باید از این حکم پیروی و اطاعت کنند و هیچ مجتهدی نمی تواند حکم او را نقض کند؛ مگر آنکه به اشتباه و خطای او پی برد. منظور از حکم، صرف خبر و اعلام نیست؛ بلکه باید لفظ «حکمت» و مانند آن به کار رود. منظور از حاکم در رساله‌های عملیه، همان مجتهد جامع شرایط فتوا است. [۲۹۹]

[۱]. بقره، ۱۸۳

[۲]. احادیث بسیاری در این زمینه آمده است، ر. ک: من لایحضره الفقیه، ج ۲، ح ۱۷۶۹ - ۱۷۶۶

[۳]. بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۱۸۳

[۴]. به نقل از: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۲

[۵]. تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۴؛ لسان العرب؛ مجمع البحرین؛ فرهنگ اصطلاحات فارسی؛ من لایحضره الفقیه، ج ۲، باب النوادر، ص ۱۶۹

[۶]. ر. ک: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۳

[۷]. بقره، آیه ۱۸۳

[۸]. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۰۷

[۹]. بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۲۹۲

[۱۰]. ر. ک: غرر الحکم و درر اللکم

[۱۱]. العروه الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم

[۱۲]. همان، ج ۲، اقسام الصوم؛ توضیح المسائل، م ۱۷۳۹ - ۱۷۴۵

[۱۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۸

[۱۴]. العروه الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم؛ توضیح المسائل، م ۱۷۳۹ - ۱۷۴۵

[۱۵]. توضیح المسائل مراجع، ۱۷۲۹، ۱۷۲۵، العروه الوثقی، ج ۲؛ کتاب الصوم، فصل فی موارد الرخصه فی افطار شهر رمضان

[۱۶]. العروه الوثقی، ج ۲، نیه الصوم

[۱۷]. وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۷۲ و ۱۵۷۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۵ و ۱۵۶۵

[۱۸]. العروه الوثقی، ج ۲، نیه الصوم

[۱۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۸، ۱۵۶۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۷۶ و ۱۵۷۷

- [۲۰]. العروه الوثقی، ج ۲، نیه الصوم، م ۱۵
- [۲۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱
- [۲۲]. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۶۹
- [۲۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۴۲ و ۱۵۷۴
- [۲۴]. امام، نوری، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۳، فصل فیما تعلیق بالقضا، الرابع؛ سیستانی، وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، م ۱۰۲۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۳۶ و دفتر: خامنه‌ای
- [۲۵]. بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۳۲
- [۲۶]. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۲۳۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، س ۱۰۴؛ نوری، استفتاءات، ج ۱، س ۱۰۳؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۹۳ دفتر: بهجت، وحید، خامنه‌ای، سیستانی و تبریزی
- [۲۷]. استفتاءات، ج ۱، احکام نماز، س ۱۹ و ۲۰
- [۲۸]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و دفتر: خامنه‌ای
- [۲۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵
- [۳۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۱
- [۳۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و ۷۴۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۱ و ۷۴۸ و دفتر: خامنه‌ای
- [۳۲]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و ۷۴۲
- [۳۳]. همان، م ۱۷۵۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۸
- [۳۴]. تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۰؛ امام، فاضل، نوری، تعلیقات علی العروه، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۵۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۶۲ و دفتر: خامنه‌ای
- [۳۵]. تعلیقات علی العروه، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶
- [۳۶]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۲۹؛ دفتر: خامنه‌ای
- [۳۷]. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۱
- [۳۸]. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۱
- [۳۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۳

[۴۰]. امام، نوری و فاضل، تعلقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، الخامس؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۳۵۴؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، شرایط صحه الصوم؛ بهجت، وسیله النجاه، ۱، ۱۱۴۳ و دفتر: خامنه ای

[۴۱]. العروه الوثقی، ج ۲، نیه الصوم، م ۶

[۴۲]. نوری، استفتاءات، ج ۱، س ۲۳۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۴؛ دفتر: وحید، تبریزی، امام و صافی

[۴۳]. دفتر: خامنه ای، سیستانی و بهجت

[۴۴]. مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۸۲ و ۴۷۵

[۴۵]. امام، نوری و فاضل، تعلقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، الخامس؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۳۵۴؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، شرایط صحه الصوم؛ بهجت، وسیله النجاه، ۱، ۱۱۴۳ و دفتر: خامنه ای

[۴۶]. توضیح المسائل، م ۱۴۴۳

[۴۷]. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۱؛ خامنه ای، استفتاء، س ۱۱۲۲؛ دفتر: همه مراجع

[۴۸]. دفتر: همه مراجع

[۴۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۵

[۵۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۸

[۵۱]. دفتر: نوری، سیستانی، مکارم، بهجت، صافی، فاضل و وحید

[۵۲]. دفتر: تبریزی

[۵۳]. خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۶۵۹

[۵۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶ و خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۶۴۵

[۵۵]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷

[۵۶]. استفتاءات، ج ۲، احکام مسافر، س ۲۶۷

[۵۷]. نوری، استفتاءات، ج ۱ و ج ۲، نماز مسافر و بهجت، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط پنجم

[۵۸]. استفتاءات، س ۴۹۸، ۴۷۲

[۵۹]. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاه المسافر، الخامس و، نماز مسافر

[۶۰]. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، نماز مسافر

[۶۱]. دفتر: آیه الله وحید

[۶۲] توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۹؛ دفتر: خامنه ای و بهجت

[۶۳] سیستانی،،، نماز مسافر

[۶۴] توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۷۲

[۶۵] دفتر: وحید

[۶۶] تبریزی، استفتاءات، س ۵۰۱

[۶۷] سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاه المسافر، الخامس و،، نماز مسافر

[۶۸] صافی، جامع الحکام، ج ۱، نماز مسافر و دفتر: فاضل

[۶۹] مکارم، استفتاءات، ج ۲، ۲۸۴

[۷۰] دفتر: وحید

[۷۱] توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۷۲؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۱۰۶

[۷۲] تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، م ۸۸۴

[۷۳] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۰

[۷۴] امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۶؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۵

[۷۵] امام، سیستانی، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م ۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، ۷۶۳ و دفتر: وحید، بهجت

[۷۶] تبریزی، استفتاءات، س ۶۴۰ و دفتر: صافی

[۷۷] نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م ۱

[۷۸] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۸؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۴

[۷۹] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۸ و سیستانی، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، م ۱

[۸۰] مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۸

[۸۱] وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۶

[۸۲] دفتر: همه مراجع

[۸۳] تبریزی، استفتاءات، س ۶۹۹؛ دفتر: همه مراجع

- [۸۴] تبریزی، استفتاءات، س ۷۱۴؛ مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۲۶
- [۸۵] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۵۸۸ و دفتر: خامنه ای
- [۸۶] همان، م ۱۵۸۰
- [۸۷] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰
- [۸۸] دفتر: همه مراجع
- [۸۹] دفتر: همه مراجع
- [۹۰] امام، استفتاءات، ج ۱، روزه س ۱۱؛ تبریزی، استفتاءات، س ۷۱۳؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۴۴؛ العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الثاني
- [۹۱] دفتر: همه مراجع
- [۹۲] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۷
- [۹۳] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۴
- [۹۴] توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶
- [۹۵] توضیح المسائل، م ۱۳۳۹
- [۹۶] خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۷؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۸۱؛ مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶ و دفتر: امام و وحید
- [۹۷] دفتر: بهجت
- [۹۸] صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۷۳ و دفتر: سیستانی و نوری
- [۹۹] فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۴۲
- [۱۰۰] توضیح المسائل، م ۱۳۳۹
- [۱۰۱] توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۵
- [۱۰۲] سیستانی، نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، السادس؛ امام، مکارم، فاضل و تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۳؛ دفتر: خامنه ای و صافی
- [۱۰۳] العروه الوثقی، ج ۲، الفصل الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۱
- [۱۰۴] نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، السادس؛ امام، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ دفتر: خامنه ای
- [۱۰۵] بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۴

[۱۰۶]. سیستانی، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، السادس؛ مکارم، فاضل و تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۳؛ دفتر: صافی

[۱۰۷]. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۰؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۶۱۳ و دفتر: بهجت

[۱۰۸]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۵۴

[۱۰۹]. العروه الوثقی، احکام المفطرات، فصل ۴ و ۵ و نوری، استفتاءات، ج ۱، س ۶۸۹

[۱۱۰]. همان، ج ۲، الفصل الخامس؛ اللعه الدمشقیه، ج ۲، ص ۱۳۳ و تبریزی، استفتاءات، ج ۱، س ۶۸۹

[۱۱۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و ۱۶۰۹ و ۱۶۱۰

[۱۱۲]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و دفتر خامنه‌ای

[۱۱۳]. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۶

[۱۱۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸

[۱۱۵]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸

[۱۱۶]. همان

[۱۱۷]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۳۳

[۱۱۸]. مکارم: توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۵

[۱۱۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۱

[۱۲۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۲۰۲ و ۲۰۴

[۱۲۱]. بهجت، استفتاءات، ج ۲، س ۲۸۳۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۴۶؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۸۰؛ دفتر: همه مراجع

[۱۲۲]. نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۷؛ امام، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶

[۱۲۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳

[۱۲۴]. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶

[۱۲۵]. بهجت، استفتاءات، ج ۲، س ۲۸۴۰؛ دفتر: همه مراجع

[۱۲۶]. العروه الوثقی، فصل فی المفطرات، م ۲۶؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۱

[۱۲۷]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۸؛ دفتر: خامنه‌ای

[\[۱۲۸\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۲ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۰

[\[۱۲۹\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵

[\[۱۳۰\]](#). بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۰۸۹

[\[۱۳۱\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۱

[\[۱۳۲\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵

[\[۱۳۳\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵

[\[۱۳۴\]](#). تبریزی، صراط النجاه، ج ۱، س ۱۰۷ و منهاج الصالحین، ج ۱، بعد از م ۱۰۰۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، بعد از م ۱۰۰۴؛ امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۳۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۹۴ و دفتر: بهجت

[\[۱۳۵\]](#). سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، بعد از م ۱۰۰۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۸؛ دفتر: صافی و وحید

[\[۱۳۶\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۸

[\[۱۳۷\]](#). نوری، استفتاءات، ج ۲، س ۶۹

[\[۱۳۸\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۲

[\[۱۳۹\]](#). امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۳۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۹۵؛ نوری، استفتاءات، ج ۲، س ۶۹؛ تبریزی، صراط النجاه، ج ۱، س ۱۰۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۸؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۰۸۹؛ سیستانی و تبریزی، منهاج الصالحین، م ۹۸۵؛ دفتر: وحید، مکارم؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۲۸۲

[\[۱۴۰\]](#). دفتر: همه مراجع

[\[۱۴۱\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۱؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۳۷۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۶۱۸

[\[۱۴۲\]](#). وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۲۹ و صافی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۱

[\[۱۴۳\]](#). امام استفتاءات، ج ۱؛ س ۱۰۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۰؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۰۸؛ نوری، استفتاءات، ج ۲، س ۶۹؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۸۲ و دفتر: سیستانی، بهجت، مکارم و وحید

[\[۱۴۴\]](#). امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۱۰۱؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۸۲؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۹۸؛ دفتر: همه مراجع

[\[۱۴۵\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۰ و دفتر: خامنه ای

[\[۱۴۶\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۶۶۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۷۳

[\[۱۴۷\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵

[۱۴۸]. همان، م ۱۶۶۵؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۸۵

[۱۴۹]. تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، کفاره الصوم، تتمیم؛ امام، فاضل، نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث، السادس؛ دفتر: خامنه ای، صافی و بهجت

[۱۵۰]. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کفاره الصوم، تتمیم

[۱۵۱]. اجوبه الاستفتاءات، س ۷۷۳ و دفتر استفتاءات

[۱۵۲]. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۸، ۱۶۵۹؛ تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث و السادس

[۱۵۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳؛ العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الرابع

[۱۵۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳؛ العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الرابع

[۱۵۵]. امام، تحریر الوسیله، ج ۱، فیما یجب الامساک فیہ، م ۱۸، فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۱۱، ۱۳۱۸؛ نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث، السادس

[۱۵۶]. بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۹، ۱۱۱۷؛ فاضل، تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث و السادس؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۷

[۱۵۷]. تبریزی، وحید؛ منهاج الصالحین، کفاره الصوم، تتمیم

[۱۵۸]. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کفاره الصوم، تتمیم

[۱۵۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۸۵

[۱۶۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴؛ دفتر: بهجت

[۱۶۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴

[۱۶۲]. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۲

[۱۶۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۲ و دفتر: بهجت

[۱۶۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۸۵

[۱۶۵]. دفتر: همه مراجع

[۱۶۶]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳؛ العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الرابع؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۱۱۸۷؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۲، س ۱۷۱۷ و ۱۶۰۵؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۷۲۹ و ۱۷۳۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، س ۷۷۸ و ۷۸۲؛ سیستانی، sistani.org (فیلم)، س ۴؛ تبریزی، استفتاءات، س ۱۶۰۳ و ۱۶۰۵ و صراط النجاه، ج ۵، س ۱۱۲۹؛ دفتر: نوری، امام، بهجت و وحید

[۱۶۷]. العروه الوثقی، ج ۱، مستحبات غسل الجنابه، م ۶

[۱۶۸]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳ و دفتر: خامنه ای و بهجت

[۱۶۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۶۹۱

[۱۷۰]. العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الثالث

[۱۷۱]. مکارم، تعلیقات علی العروه، المفطرات، الثالث

[۱۷۲]. امام، تحریر الوسیله، ج ۱، فیما یجیب الامساک فیہ، م ۱۸، فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ صافی، هدايه العباد، ج ۱، م ۱۳۱۱، ۱۳۱۸؛ نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث، السادس

[۱۷۳]. بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۹، ۱۱۱۷؛ فاضل، تعلیقات علی العروه، الفصل الثالث، السادس؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۷

[۱۷۴]. تبریزی، سستانی و وحید، منهاج الصالحین، کفاره الصوم، تتمیم

[۱۷۵]. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۸

[۱۷۶]. العروه الوثقی، ج ۲، فصل فی شرائط وجوب الصوم، م ۶

[۱۷۷]. همان، ج ۲، المفطرات، م ۸

[۱۷۸]. العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات، الخامس

[۱۷۹]. همان، ج ۲، المفطرات، الخامس

[۱۸۰]. العروه الوثقی، ج ۲، شرایط صحه الصوم، السادس

[۱۸۱]. همان

[۱۸۲]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۱، ۱۷۵۲؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، ۷۴۶

[۱۸۳]. خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۶؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۴۶؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ۴۸۵؛ دفتر: همه مراجع

[۱۸۴]. امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۶؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۸۵؛ نوری، استفتاءات، ج ۱، س ۲۱۲

[۱۸۵]. استفتاءات، ج ۲، س ۲۸۸۰

[۱۸۶]. تبریزی، استفتاءات، س ۷۱۱؛ دفتر: وحید

[۱۸۷]. دفتر: سیستانی

- [۱۸۸]. خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۲
- [۱۸۹]. دفتر: صافی
- [۱۹۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۳ و ۱۷۴۴
- [۱۹۱]. همان، م ۱۵۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۳۲
- [۱۹۲]. دفتر: همه مراجع
- [۱۹۳]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴
- [۱۹۴]. تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، شرایط صحه الصوم، م ۱۰۲۹
- [۱۹۵]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۱ و ۱۷۵۲
- [۱۹۶]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۵
- [۱۹۷]. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۳۲
- [۱۹۸]. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۳۲؛ بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳
- [۱۹۹]. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳
- [۲۰۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ دفتر: خامنه ای
- [۲۰۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸
- [۲۰۲]. همان، م ۱۷۲۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۶
- [۲۰۳]. صافی، توضیح المسائل، م ۱۷۲۸
- [۲۰۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ العروه الوثقی، ج ۲، فصل ۱۱
- [۲۰۵]. بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۵۷؛ مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۴۳؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، ۷۴۷ و دفتر: همه مراجع
- [۲۰۶]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹؛ دفتر: خامنه ای
- [۲۰۷]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹
- [۲۰۸]. همان، م ۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۷
- [۲۰۹]. امام، استفتاءات، ج ۱، س ۳۹؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۳؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۱۲؛ دفتر: همه مراجع
- [۲۱۰]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۵؛ العروه الوثقی، ج ۲، المفطرات ۵۵، الفصل السادس

- [۲۱۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۹
- [۲۱۲]. استفتاءات، ج ۲، س ۲۸۳۵
- [۲۱۳]. مکارم، تعلیقات علی العروه، المفطرات، م ۵۰
- [۲۱۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۸
- [۲۱۵]. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۵۷؛ خامنه ای، استفتاء، س ۱۰۹۷
- [۲۱۶]. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۷۲۱
- [۲۱۷]. امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۷۶ و ۸۸؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۳۱، ۷۳۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۸؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۹۸، ۴۹۹؛ نوری، استفتاءات، ج ۲، س ۲۸۹۳؛ دفتر: بهجت و وحید
- [۲۱۸]. تبریزی، صراط النجاه، ج ۲، س ۴۵۸ و ۱۵۱۹
- [۲۱۹]. مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۳۹
- [۲۲۰]. امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۳۸؛ دفتر: همه مراجع
- [۲۲۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۹؛ العروه الوثقی، ج ۲، صوم الکفار، ۱؛ احکام القضاء، م ۷
- [۲۲۲]. توضیح المسائل مراجع، ۱۷۰۵، ۱۷۰۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۳، ۱۷۱۷
- [۲۲۳]. العروه الوثقی، ج ۲، احکام القضاء، م ۶
- [۲۲۴]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۴؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۷۳؛ دفتر: خامنه ای
- [۲۲۵]. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۶
- [۲۲۶]. العروه الوثقی، ج ۲، الفصل السادس، فیما یوجب القضا و الکفار، م ۱ و توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۷
- [۲۲۷]. دفتر: همه مراجع
- [۲۲۸]. العروه الوثقی، ج ۲، نیه الصوم
- [۲۲۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲
- [۲۳۰]. صافی، فاضل، توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۹۱۶، ۱۱۷۷
- [۲۳۱]. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲
- [۲۳۲]. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰ و ۱۷۱۲؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۵۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲

[\[۲۳۳\]](#). وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۸، ۱۷۲۰

[\[۲۳۴\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹

[\[۲۳۵\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۴۰۰؛ دفتر: بهجت و خامنه ای

[\[۲۳۶\]](#). سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۲؛ فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۲، احکام القضا، م ۲۵

[\[۲۳۷\]](#). مکارم، تعلیقات علی العروه، احکام القضا، م ۲۵ و استفتاءات، ج ۳، س ۲۶۱

[\[۲۳۸\]](#). العروه الوثقی، ج ۲، احکام القضا، م ۲۳

[\[۲۳۹\]](#). همان، ج ۲، احکام القضا، م ۱۰

[\[۲۴۰\]](#). امام، نوری، مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، قضاء الولی، م ۳؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۵۴۶؛ تبریزی، سیستانی، وحید، منهج الصالحین، م ۷۴۳؛ فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۱، قضاء الولی، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۸؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۹۱۷؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۹۹۲

[\[۲۴۱\]](#). العروه الوثقی، ج ۱، قضاء الولی، م ۱۰؛ دفتر: همه مراجع

[\[۲۴۲\]](#). امام، نوری، مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، قضاء الولی، م ۳؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۵۴۶؛ تبریزی، سیستانی، وحید، منهج الصالحین، م ۷۴۳؛ فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۱، قضاء الولی، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۸؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۹۱۷؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۹۹۲

[\[۲۴۳\]](#). امام، نوری، مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۲، قضاء الولی؛ سیستانی، وحید و تبریزی، منهج الصالحین، م ۷۳۷؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۹۱۷؛ دفتر: نوری و خامنه ای

[\[۲۴۴\]](#). صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۹۹۱

[\[۲۴۵\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۸، ۱۷۲۰

[\[۲۴۶\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۹۱۶، ۱۱۷۷

[\[۲۴۷\]](#). خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۵۴۲

[\[۲۴۸\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲

[\[۲۴۹\]](#). العروه الوثقی، ج ۱، صلاه الاستیجار

[\[۲۵۰\]](#). امام، فاضل، مکارم و نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، احکام القضا، م ۱۰؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهج الصالحین، ۱۰۳۵؛ دفتر: بهجت، خامنه ای و صافی

[\[۲۵۱\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰، ۱۷۰۳ و ۱۶۸۶ و ۱۷۰۸

[\[۲۵۲\]](#). العروه الوثقی، ج ۲، الصوم، الفصل السادس، م ۲۱

[\[۲۵۳\]](#). همان، ج ۲، فی ما تعلیق بالكفاره، م ۲۲

[\[۲۵۴\]](#). امام، تحریر الوسيله، ج ۲، الكفارات، م ۱۸؛ صافی، هدايه العباد، ج ۲، الكفارات، م ۱۸؛ مكارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۹۶؛ تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، الكفارات ۱۵۸۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۳؛ دفتر: خامنه ای، نوری، بهجت و فاضل

[\[۲۵۵\]](#). سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۶؛ صافی، هدايه العباد، ج ۲، الكفارات، م ۲۰؛ امام، تحریر الوسيله، ج ۲، الكفارات، م ۲۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۰۱؛ مكارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۹۱ و دفتر: فاضل، وحید، نوری، تبریزی و بهجت

[\[۲۵۶\]](#). سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۶؛ صافی، هدايه العباد، ج ۲، الكفارات، م ۲۰؛ امام، تحریر الوسيله، ج ۲، الكفارات، م ۲۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۰۱؛ مكارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۹۱؛ دفتر: فاضل، وحید، نوری، تبریزی و بهجت

[\[۲۵۷\]](#). امام، تحریر الوسيله، ج ۲، الصدقه، م ۳؛ تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، الصدقه، م ۱۲۲۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۶۰۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۶۰۲

[\[۲۵۸\]](#). صافی، هدايه العباد، ج ۲، الصدقه، م ۳

[\[۲۵۹\]](#). العروه الوثقی، ج ۲، فیما تعلیق بالكفاره، م ۲۴

[\[۲۶۰\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰

[\[۲۶۱\]](#). تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸

[\[۲۶۲\]](#). خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۱

[\[۲۶۳\]](#). صافی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰

[\[۲۶۴\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸

[\[۲۶۵\]](#). مكارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۲

[\[۲۶۶\]](#). فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۱۳۱۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۴۲۸ و دفتر: همه مراجع

[\[۲۶۷\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸

[\[۲۶۸\]](#). مكارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰ و خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۲

[\[۲۶۹\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸

[\[۲۷۰\]](#). العروه الوثقی، ج ۲، نيه الصوم؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۵۹

[\[۲۷۱\]](#). توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸

[۲۷۲]. امام، نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، الخامس؛ دفتر: خامنه ای

[۲۷۳]. فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، الخامس؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۴۱؛ صافی، توضیح المسائل
مراجع، م ۱۷۱۸

[۲۷۴]. تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، الصوم، م ۱۰۲۶؛ مکارم، تعلیقات علی العروه، شرایط صحه الصوم، الخامس

[۲۷۵]. امام، نوری، مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، م ۳؛ تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ صافی،
هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۵۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۴۹ و دفتر: خامنه ای

[۲۷۶]. امام و نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، م ۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ دفتر: خامنه ای

[۲۷۷]. بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۴۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵

[۲۷۸]. مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۲ شرایط صحه الصوم، م ۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م
۱۳۵۵

[۲۷۹]. العروه الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم، م ۱

[۲۸۰]. العروه الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم، م ۲

[۲۸۱]. امام، سیستانی و نوری، تعلیقات علی العروه، اقسام الصوم، السابع؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۶۷؛ وحید، منهاج الصالحین،
ج ۲، م ۱۰۶۷؛ دفتر: خامنه ای

[۲۸۲]. مکارم، تعلیقات علی العروه، اقسام الصوم، السابع؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۸۶

[۲۸۳]. صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۹۹

[۲۸۴]. امام، استفتاءات، ج ۱، روزه، س ۹۷؛ مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۳۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۸

[۲۸۵]. فاضل و نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط صحه الصوم، م ۳ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۹۵؛ وحید و تبریزی، منهاج
الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۸ و دفتر: بهجت

[۲۸۶]. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۵

[۲۸۷]. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴ و نوری، توضیح المسائل، م ۲۶۴۲ و خامنه ای، استفتاء، س ۱۰۹۳

[۲۸۸]. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴

[۲۸۹]. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۷۰۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۵۵۱

[۲۹۰]. امام، نوری، فاضل، مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، الثامن؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، م؛ صافی،
هدایه العباد، ج ۱، م ۱۲۸۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۰۸۹

[۲۹۱]. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸؛ العروه الوثقی، ج ۲، الصوم، الفصل السادس، م ۲۶

[۲۹۲]. لسان العرب، ماده كفر؛ مجمع البحرين، ماده كفر؛ فرهنگ اصطلاحات فارسی؛ اللغه دمشقیه

[۲۹۳]. همه مراجع، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الکفارات؛ صافی، هدایه العباد، ج ۲، الکفارات؛ سیستانی، منهج الصالحین، ج ۳، الکفارات؛ تبریزی و وحید، منهج الصالحین، الکفارات، ۱۵۶۵

[۲۹۴]. برخی (تبریزی و وحید)، کفاره آن را کفاره قسم می‌دانند و آن آزاد کردن بنده یا اطعام ده فقیر و یا پوشاندن ده فقیر است و در صورت عدم تمکن، گرفتن سه روز، روزه است